

lige Talemaader, som f. Ex.: „Mange Menneskeliv gik tabt“, „mange døde under Ruiner“ o. s. v. Kun enkelte Gange nævnes Antallet af de omkomne, og ved alle de Jordskjælv, hvor dette udtrykkelig nævnes, bliver Summen kun 94; sikkert har Antallet faktisk været mange Gange større. Om Tabet af Kreaturer haves der ingen Beretninger og om Beskadigelsen af Huse kun Biskop *H. Finsens* Beretning fra 1784, der

dog kun naar over en Del af Jordskjælvterrænet. Ved forskellige Jordskjælv nævne Annalerne Aarstiden og Maanedene, og det viser sig, at Jordskjælvene fordele sig omtrent jævnt over hele Aaret; dog have de været lidt talrigere i Vintermaanederne, December til Februar, og af 34 Jordskjælv ere 10 indtrufne om Vinteren og 8 i hver af de andre Aarstider.

Den anden danske Pamir-Expedition*)

Ved Premierløjtnant **Olufsen.**

I.

Rejse paa Amu Darja til Khiva.

D. 17. Juni 1899 ankom vi til Tjardjui i den til vor Raadighed stillede Waggon. Ved vor Ankomst paa Stationen blev vi modtagne af en fra den derværende militære Kredscheff udsendt Officer, som mærkelig nok førte en dansk Tolk med sig, en her ved Amu Darja Flotillen ansat Maskiningeniør *Neuhaus*. Officeren meddelte, at Kredscheffen paa den taschkentske Vicegeneralguvernør, General Iwanoffs Foranledning havde skaffet en stor Kano til os, som vi kunde sejle med ned ad Amu Darja til Petro Alexandrowsk, og at man havde sat Værelser i Stand til os i Byens eneste Hotel, Amu Darja. Vi foretrak imidlertid at sove i vor Waggon, indtil Baaden var færdig og provianteret, da vi kjendte Hotellet fra tidligere Tid.

Efter at vi havde aflagt Visit hos Kredscheffen, der stillede sin Autoritet til vor Disposition, besigtigede vi Kanoen og tilbragte Aftenen hos Hr. Neuhaus. Han var den eneste Danske, vi have truffet her i disse Egne. Efter at have arbejdet i 16 Aar i Rusland og Kaukasien var han nu bleven ansat her i 1892 som Ingeniør under Chefen for Regeringens Dampskibe paa Floden. Hr. Neuhaus maatte nu opfriske sit Modersmaal, som han i mange Aar ikke havde talt, og han og hans Hustru gjorde alt for at assistere os i Udrustningen af vor Baadexpedition. Tjardjui er en saa at sige lille Søstad her midt i den transkaspiske Ørken, hvor den mægtige, 3 à 4 Km. brede Amu Darja sender sit smudsiggule Vand igjennem. Byen

er fuldstændig russisk og opstaaet omkring Jærnbane-stationen, hvorfra der nu, foruden den transkaspiske Bane, tillige findes Bane langs Amu Darja mod Syd til Kerki.

Det er en Nydelse at lade Øjet glide hen over Flodens brede Flade, hvor de flagsmykkede Hjuldamperer ligge nord- og sydfør den lange og uhyggelig skrøbelig udseende Træbro, der nu i mange Aar har baaret Togene frem og tilbage fra Centralasien. Man er nu i Færd med at bygge en Jærnbro nordfor Træbroen, men det har lange Udsigter med dens Fuldstændelse, da kun et Par Pillers Anbringelse er forberedt. De Dampere, der gaa sydpaa, ere forholdsvis store; derimod de, der gaa til Aralsøen, meget smaa. Sejladsen er meget vanskelig paa Grund af talrige Sandbarrer i Floden, som ofte skifte Plads.

D. 18. Juni klædte vi os tidlig om Morgenen i Galla, idet vi skulde have Audiens hos Hs. Højhed Emiren af Bokhara, der Kl. 7 Fm. vilde ankomme hertil med sit Extratog paa Gjennemrejse til Badene i Kaukasus, som Emiren hvert Aar besøger. Alle Tjardjuis militære og civile Autoriteter vare samlede paa den med Blomstergirlander smykkede Stationsbygning. Paa Perronen var et Æreskompagni russisk Infanteri opstillet, som spillede Emirens Honorærmarsch, da Toget, fuldt af Musselmænd, der nysgjerrigt stak Hovederne ud af Vinduerne, stille gled ind paa Stationen med den højst elegante, rødakerede Salonvogn tilsidst, som Kejser Nikolaus II har foræret Emiren. Det er en meget stor Waggon, rigt forsynet med Guld indvendig, og i alle Vognens Felter pranger den bokharske Stjerne i Guld med Halvmaanen under.

Da Toget gjorde Holdt, og en tæppebelagt Trappe var sat hen foran Vogndøren, steg Efterkommeren af

*) Denne Beretning om Expeditionens Rejse paa Amu Darja vil i næste Hefte blive efterfulgt af en Beskrivelse af nogle af Expeditionens Arbejder i Høj-Pamir.

de berømte bokharske Emirer, *Said Abdul-Achad*, ud af Vognen og gik langs Fronten af Æreskompagniet, klædt i brunrød Fløjsdragt (en lang Kaftan, hvis Navn er Ton) med russiske Generalsdistinktioner, stor, hvid Turban (Sallá) og russiske Generalsbenklæder med røde Striber. Paa hans Bryst glimrede russiske Ordener i Brillanter. Det var nu fjerde Gang, jeg skulde have Audiens hos Hs. Højhed, og hver Gang har jeg set ham i den røde Dragt. Emiren er en høj, svær Mand med et vindende, men noget blegt og svageligt udseende Ansigt. Efter Paraden gav Emiren Audiens i sin Waggon for de mødte Embedsmænd, som, jeg tror, alle havde en bokharsk Guld- eller Sølvstjerne paa Brystet. Emiren er en meget afholdt Personlighed, og der har saa at sige under ham dannet sig et centralasiatisk Hoffiv, hvor en europæisk Fest i Hs. Højheds orientalske Palæer ikke er udelukket, dog med sin efter Forholdene egne Karakter.

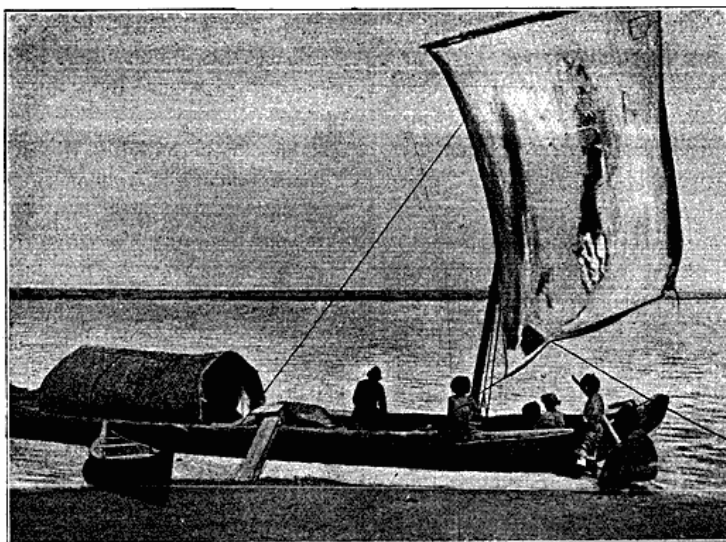
Emiren, der under vort Ophold i Pamir af Hs. Maj. Kong Christian var bleven dekoreret med det danske Storkors i Brillanter, lod os strax kalde ind i sit smukt udstyre-

rede Kabinet, hvor vi da havde Lejlighed til at takke for det Aar, vi nu havde tilbragt i Bokharas Provinser, og for den bokharske Orden, som Emiren havde skjænket Adjunkt *Hjuler* og Cand. mag. *Paulsen*. Hs. Højhed overdrog os at overbringe Gjenhilsen til *Hs. Maj. Kongen*, *Hs. kgl. Højhed Kronprins Frederik af Danmark* og *Hds. Majestat Kejserinde Marie Feodorowna*. Emiren udtrykte sig paa det persiske Sprog, som oversattes af Dragomanen ved det russiske, politiske Agentur i Bokhara. Strax efter Audiensen rejste Emiren videre til Gamle Tjardjui for at tilbringe en Uge her hos en af sine fornemste Beger.

Der var reserveret os en Plads i Toget, for at vi kunde rejse med til Gamle Tjardjui, hvor Emirens

Modtagelse af de Indfødte skal være meget interessant; vi fulgte dog ikke med, da vor Kano var bestilt færdig til Kl. 12 Md., og vi ønskede strax at komme afsted til vort Arbejde. Vor sartiske Tjener *Sherif* besørgede Provianteringen af Kanoen for 15 Dage og forsynede os med det Samme, som da vi rejste i Pamir, med Ris, Grønsager og Rosiner til Pillafen, desuden med Brød, Kiks, Salt og Krydrier. Vor Bagage, der kun beløb sig til ca. 600 Pd., kjørtes til Baaden paa en turkomannisk tohjulet Arba, og Kl. 12 stod vi nordpaa med en Besætning af 12 Turkomanner, medens Hr. og Fru Neuhaus, der havde fulgt os til Kanoen, tilvinkede os Farvel fra Bredden. Kanoen, som Turkomannerne kalde Kayk, var 90 Fod

lang og 11 Fod bred, bygget af Abrikostræplanke, uden Spanter, kun stivet af med 4 tykke Tværplanke, der tillige tjente som Tofter. Begge Ender løb ud i høje, spidse Stævne. Paa Midten af Kanoen var der af Grene og Maatter lavet et overdækket Rum, hvor vi anbragte os med vor Bagage paa udbredte Sejl, der i Tilfælde af gunstig Vind kunde anbringes paa

Vor Baad paa Amu Darja.

Toppen af en Mast. I Baadens ene Ende var der et Ildsted af Ler samt en rigelig Forsyning af Brænde, saa vi under Farten kunde koge vor Mad og endog bage Brød af det medbragte Mel. Vi drev nu med Strømmen, som gav en Fart af ca. 5 Km. i Timen. Folkene styrede med store Træskovle under Ledelse af deres Darghan, som kjendte Strømmen. Naar en eller anden Manøvre skulde foretages, indledes den altid med en højroestet Diskussion, som ofte endte med et lille Slagsmaal, forinden Manøveren blev udført, og saa var det ofte for sent. Vi sad hvert Øjeblik fast paa en af Flodens utallige Sandbarrer, og Turkomannerne maatte nu ud for med Ryggen imod den lange Kano, som vred sig

som en Orm og gav sig i alle Fuger, at sætte den af Grunden.

Den mægtige Strøm er paa begge Sider kranset af siv- og rørklædte Bredder, hvor imellem talrige gulgraa Lerhuse titte frem. Vi passerede flere græs- og sivkransede Øer, hvor store Flokke af Faar og Køer græssede. Et Sted saa vi Turkomannerne udskibe en Ladning Køer paa en af disse sande Feberøer. Baade Øer og begge Bredder tilhøre Bokhara og behøves for Størstedelen af tyrkiske Usbeker (Øsbag). Hen ad Eftermiddagen gik vi i Land paa et Sted, hvor vi havde opdaget nogle Huse, byggede af Maatter i den ca. 5 Meter høje Rørskov. Vi skulde have et Faar til Slagtning, da vi ikke førte Kjød med os. Det Par Usbeker, som levede her, spurgte ængstelig om, hvad vi havde at gjøre her. Fra gammel Tid nære de altid stor Frygt ved at se Turkomanner lande, da det kun kan betyde Plyndring. De blev imidlertid beroligede ved at erfare, at vi kun vilde købe et Faar, og, hvad mere var i disse Egne, betale det. De viste os ud paa en Ø, hvor Faarene opholdt sig, og Sherif fik med Hjælp af vore Folk Handelen afgjort; vi fik det for 10 bokharske Tengi = 3 Kr.

Øen stod i et Lerpløre, som man vadede i til midt op paa Benene imellem de høje Siv, hvorfra forraadnede Plantedele udbredte en stærk Stank. Øen husede Mængder af Terner, Ænder og Smaaafgle, navnlig Lærker, der kvidrende fløj omkring. Baade Øer og Bredder ere med deres talrige Sumpe slemme Febersteder. Vi vare forsynede med alle moderne Midler mod Feberen. Som præventiv Forholdsregel indtog vi daglig to Gange Arsenik- og Kininopløsning, hvilket almindelig anvendes som et virksomt Mittel i Centralasiens Oaser; den Medicin, man først og fremmest har Brug for her, er Mittel mod Feberen og mod Insektstik. Baaden var fuld af store Edderkopper, der havde deres Gjemmesteder i Essingen, som var beklædt med Bundter af Rør. Paa disse Rørknipper løb Folkene frem og tilbage under Navigeringen. For at skjærme os mod disse Insekter strøede vi Insektpulver, og om Aftenen smurte vi Ansigtet ind i Laurbærølje. Den lugter ikke behageligt, men er et godt Mittel mod Moskitoerne. Insektpulveret er godt kjendt iblandt de Indfødte; de kalde det burgadorré ρ : „Loppemedicin“, og ingen har vist mere Brug for Loppemedicin end Centralasiatene. Henad Aften gjorde vi Holdt ved en lille Skov, hvor nogle Usbeker boede i Huse, lavede af Maatter. Vi hyllede os ind i vore Tæpper og sov ind paa Bunden af Kanoen under Sang af Myriader af Insekter. som

sværmede i den 3—4 M. høje Underskov af Rør og Græstuer.

D. 19. Juni. Natten havde vi tilbragt fuldstændig i Morfeus' Arme uden at være generede af Moskitoerne, og efter at have drukket vore uundværlige 5—6 Glas Te gik vi paa Jagt i den lille Skov efter Fasaner, hvoraf der skal findes mange. Vi havde intet Held med os, og da Fiskeriet af Maller, hvoraf Turkomannerne Dagen i Forvejen havde faaet flere paa deres Kroge, gik ligesaa godt, satte vi afsted nordpaa Kl. 9 Fm. Rundt om paa de sivklædte Flodbredder og paa Øerne saa vi en Masse smaa Kayker, smukt byggede med høje Stævne, alle fladbundede som vor, og Fiskenet stod opstillede udenfor Kislakerne (Landsbyerne), som have Udseende af smaa Fiskerlejer. En lille Kayk med 3 Mand i styrer pludselig hen mod os. Skovlene lægges ind, og Mændene hage sig fast i vor Kayk. Der opstaar et frygteligt Skjænderi imellem de Ankomne og vore Folk, som beskyldes for at have stjaalet en Fiskekrog. Muligvis havde de ogsaa gjort det; men da Skjænderiet blev lidt for højroset, og da de endog begyndte at bearbejde hverandre med Stænger, lod jeg Sherif jage dem bort. Han gav dem hver et Par Ørefigen, og med disse sejlede de hurtigt bort.

Paa den østlige Bred begyndte nu, i Stedet for Oaserne, de frygtelige Flyvesandørkener at træde frem langs Bredderne, hist og her afvekslende med smaa Oaser, medens der paa den vestlige Bred stadig fandtes en frugtbar Stribe langs Bredden. Det kommer af, at den østlige Bred nu er saa høj, at de Indfødte ikke kunne føre deres Vandingskanaler ind fra Floden. Alt Agerbrug i Oaserne sker ved kunstig Vanding, ved Overrisling af Markerne igjennem utallige Kanaler. Naar Marken er beredt til Saaning, ledes en Masse smaa Grøfter fra Hovedkanalerne (Aryk) ind i Kornmarken. De Indfødte have nøjagtige Regler for, hvor mange Gange enhver Kornsort skal vandes. Solens Straaler, der uhindrede af Skyer belyse de guldgraa Sandklitter, skære i Øjnene, naar man ser ind paa Land, og en glødende Vind strømmer ud herfra imod os. Det er, som man sad med Ansigtet op til et flammende Baal. Midt paa Dagen fik vi en ulidelig Hede, 42° C., med skyfri Himmel. Paa et Punkt i Ørkenen, hvor vi gik i Land for at hente Vand ved en Kilde, da det plumrede Flodvand ikke smagte godt, havde Sandet en Temperatur af 53° C. Det er langt fra Maximumtemperaturen i denne Ørken, der er en Udløber fra den store Ørken Kizil Kum (rødt Sand) østfor Aral-søen, og vore Turkomanner sagde, at det ikke var saa

slømt, skjønt Sveden haglede ned fra deres store Pels-huer. Vi kunde ikke bestille andet midt paa Dagen end ligge udstrakte i Baaden og vifte os med den her i Centralasien almindelig brugte Spaanvifte og saa drikke Te i det Uendelige, da man føler sig fuldstændig udtørret i denne Hede.

Vi passerede et Højdedrag paa Flodens østre Bred, som benævnes Kirr-adsch-Kirr. Da jeg spurgte vore Folk om, hvad dette Ord Kirr betød, gav de et Svar, der er meget betegnende for de Tilstande, som have hersket her i tidligere Dage. „Naar en Pascha har taget saa store Skatter, at Egnen tilsidst ligger øde hen som denne golde Højderyg, saa kalde vi den Kirr“; Adsch betyder sulten, og Oversættelsen af Navnet maa vel blive Hungerbakkerne. En saadan Sejlads, som vor Kayk i Dag præsterede, maatte vist for rigtige Sømænd se højest latterlig ud, thi snart drev vi med den ene, snart med den anden Stævn foran eller med Bredsidens til, eftersom Strømmen fandt for godt; snart snurrede vi et Par Gange rundt i en Malstrøm eller stod fast paa en Sandbarre, saa Folkene maatte ud i Vandet for at sætte os af Grunden. Hvor der ikke var dybt, og Strømmen gik langsomt, morede de sig ofte med at springe i Vandet for at bade. Ingen af dem havde imidlertid Begreb om Svømning. Paa Grænsen af Kirr-adsch-Kirr, der er bevoxet med Salturter, som her optræde i Buskform, se vi en mærkelig Samling af Lerpyramider ca. 1 M. høje, der foroven ende i en Spids eller en Aftrapning. Gravene tilhøre den bag Højene liggende lille Oase. Det er forøvrigt første Gang, jeg har set denne Form af Grave i Centralasien, hvilke ellers have ganske andre Former. Midt imellem Gravene vajede hvide Klude paa Stænger, der angive, at Oasens Helgen ligger begravet her.

Lidt efter at Solen var gaaet ned, fortojede vi ved den lille med Tamarisker bevoxede Oase, Olmatjukkur (Æblehullet). Solens Nedgang tager sig her højest mærkelig ud. Omtrent 5—6 Grader over Horisonten afdæmpes dens Lys saa stærkt af den altid her i Centralasien støvfyldte Luft, at den ser ud som en gullig Balon. Efterhaanden som den daler, antager den paa Grund af den stærke Refraktion en mærkelig fladtrykt Ovalform; den efterlader et regnbuefarvet Lysbælte langs Horisonten; Tusmørket varer kun faa Minutter, forinden Nattens Mørke indtræder. Strax da vi havde lagt til, gik vore Folk i Land og gav sig uden at spørge nogen om Forlov til at save store Stykker af en fældet Træstamme. Det var forøvrigt deres Beskæftigelse altid, saa snart vi lagde til Land,

uagtet vi havde Brænde nok i Baaden; men formodentlig drive de en lille Handel dermed. Eller ogsaa satte de sig til at fiske Maller med deres store Jærnkroge, hvorpaa de som Regel satte en Græshoppe. Hovedbestanddelen af deres Maaltider var de flade Hvedebrød, som deres Kok bagte i Baaden i en stor Jærngryde, og Te. Hver Morgen spiste de Pillaf, der dog som oftest kun bestod af Ris med Tilsætning af Sesamolje, som de førte med i en stor Læderflaske, thi Kjød havde de kun i det første Par Dage. Men naar disse Mennesker blot have Brød, Salt og den grønne, bitre kinesiske Te, ere de tilfredse.

D. 20. Juni gik vi Kl. 7 Fm. fra Olmatjukkur, medens en Mand fra sit flade Lertag stod og raabte efter os i det Uendelige. Det var, efter hvad jeg forstod, den Mand, hvem Træbullen tilhørte. Et Stykke af den blev nu stillet i vort Rum og tjente os til Bord. Efter Olmatjukkur findes paa højre Bred nu kun Ørken paa en lang Strækning med ca. 100 M. høje Sandbjerge, der hvile paa et Lag Sandsten, som staa brat afskaarne ned til Bredden. Vi fik en sand Orkan imod os og kom langsomt frem. Søerne stod ret højt, men generede dog ikke den store Kayk. Vi drev over ad vestre Bred til, og da vi ikke mere kunde komme imod Vinden, gjorde vi Holdt ved en lille med Tamarisker bevoxet Oase, hvor Folkene kjendte den derboende Aksakal (Sognefoged), Sultan Mahommad. Efter megen Forhandling lykkedes det os at faa ham til at sælge en Snes Æg og noget Fedt, og efter at have taget et Par Plantefografier af de høje Tamarisk, Rør og Græsskove, drev vi atter nordpaa, da Vinden var løjet af.

Vi førtes nu af Strømmen over ad Oasen El-djik til, hvis store Lermoskeer og Ruinerne af en gammel Fæstning tegnede sig grelt over Aprikostræernes grønne Kroner. Ordet El-djik er arabisk og stammer maaske fra den arabiske Invasion, der jo strakte sig her i disse Egne lige til Samarkand. Efter El-djik findes lutter Ørkenstrækninger med de gule Flyvesandbanker paa begge Bredder lige ud til Floden. Alle Oaserne ere iøvrigt kun lange, smalle Strimler langs Flodbredden, og altid se vi den trøstesløse Ørken bag den vandede Strimmel Land. Saa længe vi have Blæsten, er Temperaturen nogenlunde taalelig og gaar sjælden højere end 38° C.; kun naar vi komme for nær til Bredden, hvor Østenvinden kan naa os, have vi strax den næsten uudholdelige glødende, tørre Vind. Under Stormen mødte vi flere Kayker ladede med Bomuldsballer, som for det forholdsvis lille Sejl, der flagrede ud fra Toppen af Masten som en Pose, gik med ganske god

Fart imod Strømmen. Der blev altid tilraabt dem et „Salam Aleikum!“ fra vore Folk under Forbifarten. Turkomannerne maatte ofte i Dag slide i det med deres Skovle for at holde os i den stærkeste Strøm. Naar En ikke tog rigtig fat, hørte man de andre tilraabe ham: „Er Du Musselmand?“ „Er Du Turkomanner?“ Fra El-djik drev vi stadig langs lutter Ørkener, indtil vi naaede Oasen Ak-rabat, hvor vi i Mørket fortøjede.

D. 27. Juni gik vi tidlig om Morgenen i Land i Ak-rabat, som er en temmelig stor Oase, der breder sig langt ind mod Øst og begrænses af lave Sandhøje beklædte med Saxaal og andre Salturter. Den tynde Kratskov var opfyldt af Huler, der stamme fra de talrige Gnavere, som Ørkenerne her huse. En enkelt lille, graa Ørkenhare og en Ilder sprang omkring imellem Buskene, hvorover de smukke Guldstære svævede. Ørkenens morsomste Dyr ere absolut Firbenene, hvoraf der her findes Masser, lige fra en lille Krokodilles Størrelse til de meget smaa, der i Legioner fore omkring med Halen lige i Vejret. Nede i Oasen ligge smaa, fladtagede Lerhuse spredte omkring imellem Rør, Græstuer og dyrkede Marker. Beboerne ere alle Tyrkisk talende Usbeker, der i Modsætning til deres Stammefrænder i det østlige Centralasien ikke gaa med Turban, men med en rundpullet Faareskindshue. De kalde sig alle Tadsjiker, da disse, der danne de to Tredjedele af Byen Bokharas Befolkning, anses for finere end de mindre begavede, mindre kultiverede, men mere naturlige Usbeker, men de forstaa ikke den tadsjikiske Dialekt, der staa Persisk meget nær.

Paa Sandbanken ved Flodbredden fandtes en lille Aulia, et ca. 1 Meter højt Lerhus, op ad hvilket var stillet en Mængde gamle Træstammer. Indeni Hytten fandtes 3 smaa Lerlamper, og paa Hyttens Tag laa en stor Samling Træskeer. I en Aulia ligger enten en Profet eller en hellig Mand begravet, eller den er bygget til Minde om en eller anden Helgen, som ligger begravet andetsteds, men som Oasen har antaget som sin særlige Skytspatron. Paa de muhamedanske Helligdage samles Beboerne dér for at bede og ofre til Auliaen. De paa Lerhytten lagte Træskeer ere Offergaver. Paa de større Festdage ofres Faar eller Køer, og Lamperne i Hytten tændes. Ved Siden af Auliaen fandtes en Kaadamgaa (bet. Fodspor). Den bestod af et Par hule Træstubbe, hvor omkring var opstillet en Del gamle Træstammer, og paa Stænger vajede hvide Klude. En Kaadamgaa kan bestaa af alle mulige Ting og oprejses altid til Minde om, at en hellig Mand har bedet dér eller hvilet. Det kan være et Træ, en stor

Sten eller andet, som har et fra det Almindelige forskjelligt Udseende. Baade Kaadamgaa og Aulia vare overhængte med Klude, hvormed de Indfødte berøre et eller andet sygt Sted paa deres Legeme og ophænge Kluden dér i den Tro, at Helgenen tager Sygdommen bort. Vi vilde have kjøbt et Faar her, men det var ikke til at opdrive, saa vi maatte nøjes med en Høne. Desuden smagte vi her for første Gang i Aar modne Druer. Vi drev nu nordpaa med stærk Modvind, maatte atter gaa til Land for at faa Fødemidler og opdrev endnu en Høne og nogle Æg. Det, vi manglede af Proviant i Baaden, var Kjød. Man havde i Tjardjui fortalt os, at man altid kunde kjøbe Faar langs Bredderne, men det viste sig nu ikke at være saa let, idet Oasebeboerne havde drevet deres Kvæg sammen i store Flokke, hvor der paa Øerne var godt Græs. Naar vi saa kom til Hyrderne, havde de ingen Ret til at sælge Faarene, og altid opstod et frygteligt Skjænderi under vore Furageringer. Henad Eftermiddagen passerede vi Fæstningen Narkisch-Kala, en gammel Befæstning, som ligger i Ruiner. Den ligger tæt op ad østre Bred og er vel anlagt her til Forsvar i sin Tid mod Befolkningen paa den vestlige Bred. Paa begge Bredder findes en Masse af disse Befæstninger, og mange Skjærmydsler have rimeligvis staaet her omkring disse Borge. Henad Aften løjede Vinden af, og vi gik nu med rivende fart langs Ørkener, Oaser og Sandstensbrinker, passerende adskillige Kayker med Bomuld fra Khiva, som, trukne i Tøve af 12—14 Indfødte, langsomt arbejdede sig op mod Strømmen langs Land. Da det blev for mørkt til at gaa videre, fortøjede vi ved Tamariskskoven Tascha-kirr, og snart havde vi Baaden fyldt med alle Arter Insekter; men det var i alle Tilfælde behageligere end at ligge op ad Ørkenen med den uudholdelige Glødvind.

D. 22. Juni havde vi atter Stormen imod og naaede kun til Oasen Kavakly, der var bevoxet med store Skove af Tamarisk, Poppel og Hipaphæ med tæt Underskov af høje Græsser, hvori der fandtes Vildsvin, Fasaner, store Flokke af Duer, Guldstære og den overalt i Centralasien værende, papegøjefarvede Mandelkrage. Af vore Tæpper byggede vi os et Mørkkammer i Skoven, hvori vi kunde skifte fotografiske Plader. Vi gik lidt paa Jagt, medens vore Folk benyttede deres Fritid til at samle Brænde og udrydde Utøjet af deres Huer og Kaftaner. Med den stadig stærke Blæst fra Nord var Klimaet taaleligt, og Temperaturen steg ikke over 35° C.

D. 23. Juni drev vi med Modvind langsomt videre. Floden snævrer sig nu ind til 200 à 250 Meter; paa

vestre Bred findes stadig smaa Oaser eller græsbevoxede Bredder, medens Ørkenen paa østre Bred gaar helt ud til Floden. Vi gik i Land paa østre Bred for at se et gammelt Fort, der tronede inde i Ørkenen paa en høj Banke. Det saa ud, som det laa ganske tæt ved Bredden; men ingensteds tager man saadan fejl af Afstandene som i Ørkenen i den intensive Belysning. I Løbet af en Times Tid naaede vi Borgen igjennem den med spontan Vegetation af Salturter bevoxede, stenede Ørken, hvor man befandt sig som i en Ovn med Baal rundt om sig, og hvor Sandet brændte igjennem Støvlerne, som gik man paa gloende Jærn. Paa en ca. 120 M. høj Sandstensklippe laa Fortets krenerede Ringmur, hvortil kun en Indgang førte igjennem en høj, vel vedligeholdt Port med stærke Porttaarne. Fortet hedder Kisch-kala (Murstensfortet). Det er i Modsætning til alle de andre Masser af Fæstninger, der kun bestaa af Ler, bygget af lutter brændte Sten. Vore Turkomanner berettede, at det stammede fra Amir temir (Jærn-Emiren) d. v. s. Tamerlan; men det er nu det samme Svar, man faar her i Centralasien paa alt, hvad der er gammelt. Heraf kan man se, hvilken enorm Rolle denne Mand har spillet, og hvilken Personlighed han maa have været. Indenfor Murene fandtes under Jorden dybe, cylindriske Rum, der have tjent til Boliger i den varme Tid og andre med mange hvælvede Rum over Jorden til Brug om Vintren. Et stort Arbejde maa det have været at slæbe alle disse Mursten ind i denne øde Ørken, men endnu større har Arrangementet med Vandforsyning været. Fra Floden til Fortet er der bygget af Mursten en underjordisk Kanal, der ender midt i Fortet, hvor enormt dybe, murede Brønde føre ned til Kanalen, hvilken endnu staar fuldstændig bevaret nede ved Flodbredden. Hvor Kanalen gaar til Floden, ligger et lille Fort, bestaaende kun af en rektangulær, høj Stenmur. Herfra tvang Russerne i sin Tid den bokharske Kommandant til Overgivelse ved at spærre af for Vandledningen.

Stormen lagde sig nu lidt, og vi gik med god Fart langs en smuk Skov paa vestre Bred, stod paa Grund nogen Tid i et smalt Løb mellem en Ø og Bredden, og da Mørket faldt paa, fortejede vi ved Øen. Da Maanen stod op, var den partiel formørket, hvilket satte Sherif i stor Skræk, da det af alle Sarter anses for et daarligt Varsel. Gud er nemlig fortørnet og skjuler Maanens Ansigt. Naar Sol- eller Maaneformørkelse indtræder, bedes der i alle Moskeer, indtil den er overstaaet.

D. 24. Juni blæste det om Natten op til en Or-

kan, der vedvarede hele Dagen og forhindrede os i at komme af Stedet. Stormen fyldte Luften med Støv, saa Floden ofte helt forsvandt for Øjet. Paa østre Bred saa vi den lille, russiske Militærdamper arbejde sig op mod Strømmen. Vi vilde gjerne have været i Forbindelse med den for om muligt at forskaffe os noget Brød, da vort begyndte at blive muggent, og det Brød, de Indfødte bage i Form af Pandekager, griber man først til, naar man ikke kan faa andet. Damperen var imidlertid for langt borte fra os, og vi skar derfor vor Beholdning af russisk Brød i smaa Stykker og tørrede dem i Solen, saa de blev som Sten. Vi laa her i Støvstormen hele Dagen uden at opleve andet mærkeligt end, at en Hyrde, der i sin lange, smalle Kayk satte sine Faar og Geder fra Øen over paa Fastlandet, væltede midt i Strømmen. Han maa vel have været vant til sligt, da han havde Aandsnærværelse nok til at blive i Kayken, vælte sin Flok ud i Vandet, som da reddede sig ved Svømning, hvorpaa han selv siddende i den med Vand fyldte Baad drev ind til Bredden.

Om Natten til den 25. Juni sagtnede Stormen, saa at vi kunde drive videre. Vi gik i Land paa venstre Bred for at købe et Faar hos nogle Turkomanner, der drev omkring med deres Faare- og Gedeflokke i en stor Skov, hvor Popler og Hipaphae ragede op over den tætte Underskov af Græsser, Siv og Kameltorn. De talrige Hunde, som disse Hyrder altid føre med sig til Beskyttelse af Hjorden, foer som vilde Dyr ud imod os, og vi vare sikkert blevne tvungne til at skyde paa dem, hvis deres Herrer ikke strax vare komne til. Mere af Hensyn til disse Hyrdehunde, som man altid risikerede at træffe paa, hvor man gik i Land i de tætte Sivskove, end af Hensyn til vilde Dyr, kunde man aldrig vove sig i Land uden Bøsse. Selv vore Folk, som dog havde den mægtige Pelshue paa ligesom Turkomannerhyrderne, anfaldt de. Turkomannerne vilde ikke af med deres Faar, og for at faa Kjød til vor Pillaf gik vi igjennem Skoven langs Bredden for at skyde Duer, medens Kayken fulgte os. Det lykkedes os ogsaa at nedlægge nogle, hvilket var det eneste spiselige Vildt, vi traf paa; derimod var der fuldt op af Mandelkrager, den smukke grønne Bisluger, der ligner en stor Svale, og Rosenstære. Duerne vilde imidlertid ikke forslaa meget, hvorfor vi drev over paa østre Bred til Oasen Kukertly.

Her traf vi nogle Hyrder, som vi først antog for Kirgiser, da disses Jurter saas oppe fra Ørkenens Sandhøje, men som paastod, at de vare Arabere, hvilke de ogsaa lignede meget. De talte ikke Arabisk, men

en tyrkisk Dialekt, den samme, som vore Baadfolk talte, og som staar det osmanniske Tyrkisk særdeles nær. Det er højst rimeligt, at deres Udsagn var rigtigt, da ingen ved saa god Besked om deres Afstamning og Familieforhold ned til de tidligste Tider som Centralasiaterne. En gammel, gnaven, af Solen sortbrændt Hyrde fik vi endelig til at sælge et Faar, men rigtignok først efter at jeg havde meddelt ham, at hvis han ikke vilde sælge, tog vi det og bestemte selv Betalingen. Saa føjede Sherif venligt til: „Kom nu med Faaret, saa skal vi bede for Dig mange Gange.“ Det siger man altid her, naar man vil opnaa noget „Koop doa kelaman!“ (Jeg beder meget for Dig).

Jeg har hidtil stadig kaldt vor Baad Kayk, men vor Baadfører forklarede mig, at den var for stor til, at man kunde kalde den Kayk; den maatte man kalde Gema (Skib, osmann. Tyrkisk gemi), hvorimod de mindre kaldes Kayker. Han forklarede os med det Samme en Del andre lokale Sømandsudtryk. Bl. a. kommanderede han altid under Roningen: „Ro væk paa Forsiden“ eller: „Hold op paa Bagsiden“. Forsiden er den Side, der vender mod Vest, mod Mekka, og Bagsiden den modsatte. Det er altsaa saa lokale Udtryk, at hvis Floden havde løbet i Øst og Vest, kunde disse ikke anvendes. Floden her og dens Bredder ere disse Menneskers Verden, som Kjøbenhavn er det for mange Kjøbenhavnerne, og Samarkand kjendte de vel af Navn; men hvad den var, og hvor den laa, havde de ingen Anelse om. Baadføreren havde lagt Mærke til, at vi aldrig drak Spiritus, og da jeg paa hans Spørgsmaal, om vi heller ikke spiste Svinekjød, svarede Nej, blev han meget glad over at have saadanne Mennesker i sit Skib. Ombord havde vi en Yomut fra Khiva, der som Passager havde faaet Lov til at gjøre Turen med. Han havde været i Merv og dér paadraget sig Feber. Vi kurerede ham med nogle gode Doser Kinin. Dette havde imidlertid til Følge, at alle vore Søfolk fandt en eller anden Svaghed, som de absolut vilde have kureret, navnlig da Sherif havde fortalt dem, at vi havde udmærket Medicin. Under vort Ophold i Oasen ved Merv havde han nemlig selv faaet et stærkt Anfald af Feberen, og vi havde kureret ham med Kinin og Ricinusolje. Nu troede han selvfølgelig, at vi kunde kurere alle mulige Sygdomme, og hver Gang han saa, vi tog vort præventive Middel mod Feberen, kom han ogsaa for at faa sin Part, thi den er udmærket, sagde han, uagtet han selvfølgelig ikke havde andet Begreb om den end, at hvis vi kunde drikke den, kunde han ogsaa. Efterat have slagtet vort Faar drev vi op til

Nordenden af Kukertly og beredte os til at overnatte her. Ved Bredden sad en gammel Yomut (Folk i Nærheden af Khiva?) og fiskede med Net. Jeg spurgte ham, om han havde fisket noget. „Nej,“ svarede han; „men Gud giver mig nok Fisk i Nat.“ „Ja, Du faar nok Fisk; thi det er netop et godt Fiskested her.“ „Ja, det kommer ikke derpaa an,“ svarede han. „Gud giver dem, hvis han vil.“ At ræsonnere med Manden, om de foreliggende Omstændigheder vare gunstige for Fiskeriet eller ikke, vilde være temmelig unyttigt. Om noget vil lykkes for En eller ikke, derpaa faar man ikke andet Svar hos de Indfødte end: „Hvis Gud vil.“

Fiskerne her have deres Net anbragte paa en efter Forholdene ganske praktisk Maade. Det er udspændt imellem en Ramme af fire Stænger og kan ved Hjælp af et Tov sænkes ned i Vandet, saaledes at Strømmen driver igjennem Nettet og holder det udspændt som en Pose. I Spidsen af Posen er en Snor fastgjort, hvis Ende Fiskeren holder i Haanden og kan derved mærke, naar der er Fisk i Nettet. Naar Nettet ikke bruges, hejses det ved Hjælp af Tovet op i oprejst Stilling. En primitiv Bro, der bestaar af en Træstamme, som hviler paa Land med den ene Ende og med den anden paa en i Floden anbragt Buk af Stænger, fører ud til Nettet. Fiskeriet vanskeliggjøres ved den Masse Træstykker og Planter, som Floden fører med sig, og som hurtigt fylder Nettet eller river det itu.

Om Aftenen, da vi som sædvanlig lagde os til at sove paa vore Tæpper i Bunden af Baaden, blev vi i den Grad plagede af Moskitoer, at Opholdet blev uudholdeligt. Vi slog derfor los og lod os drive med Strømmen hele Natten og næste Dag. Floden snævrer her ind til ca. 250 M., og vi passerede stadig Ørkener eller sumpede Oaser langs Bredden, hvori Turkumannerne nomadisere paa Vestsiden og Kirgiserne paa Østsiden. Kirgiserne kalde sig her Kasakker; derimod er det ganske urigtigt, som af Enkelte fremsat, at kalde Kirgiserne i Pamir Kasakker, thi disse kjende aldeles ikke denne Benævnelse. Medens vi gjorde Holdt i en Skov for at skyde Fasaner, kom et Par Kirgiserkvinder med deres Børn fra de nærliggende Jurter ned til Bredden for at passiere med vore Folk. Deres Udseende er mere tartarsk end mongolsk, hvorimod det Modsatte er Tilfældet med Kirgiserne i det østlige Centralasien. I en Ting ligne de alle hverandre, nemlig i Henseende til deres snavsede Udseende.

Medens vi færdedes i Ørkenen, besøgte vi et Par Jurter, der, som Kirgisernes i det øvrige Centralasien,

bestaa af et let sammenslaeligt Træstel, hvorover der er udspændt Filt. Midt i Filtteltet findes Ildstedet, hvorfra Røgen trækker ud igennem en Trækrans i Loftet. Det lykkedes os at fange et Exemplar af den graalige Slange, som her findes i Ørkenen, samt forskellige Arter Firben, der her kunne blive ca. 1 M. lange. De ere ikke ulig smaa Krokodiller, bevæge sig med en uhyre Hurtighed og sætte sig dristig til Modværg, naar de overraskes. Paa Bredderne staa med korte Mellemrum overalt Ruiner af gamle Lerborge, der minde om de usikre Tider, som de Indfødte for have levet under. Flere have et til krigerske Forhold passende Navn, f. Ex. Dana-shehr (den kloge Løve); de ere altid anbragte paa de vanskeligst tilgængelige Steder.

Vi kom nu igjennem et smalt, ca. 120 M. bredt Løb, hvis høje Sandstensbrinker staa stejlt ned til Floden, og passere den bokharsk-khivinske Grænse, hvor disse Landes Grænsevagter huse i nogle usle Lerhuse midt i en Ørken. Her findes Punktet Ütsch tepé (tre Høje), om hvilke der gaar det Sagn, at en gammel Kæmpe her stod og skrævede over Amu Darja for at fiske. Fiskene tog han op med Hænderne og stegte dem ved at holde dem op mod Solen. Nu er det ganske vist ikke saa varmt, at man paa den Maade kan stege Fisk, men midt paa Dagen var det dog saaledes, at Heden umuliggjorde enhver Anstrængelse, og den rivende Flods Temperatur steg til 25° C.

Om Eftermiddagen den 27. Juni blæste det op til en Orkan, som tvang os til hurtigst muligt at forlænge. Flyvesandet fyldte Luften; om Aftenen strømmede Regnen ned over os, og Lynene knitrede i Horisonten. Paa Vejen havde vi fanget en stor Ørn, der forpjusket af Vand sad og hang med Vingerne ved Bredden. Vi bandt den i vort Fartøj, hvor den efter at være bleven tørret af Vinden kom til sig selv igjen. Formodentlig var den falden i Vandet under Forsøget paa at fiske, Strømmen havde ført den med sig og igen kastet den paa Land. Da vi d. 28. Juni atter gik nordpaa, lod vi den flyve; den naaede imidlertid ikke Bredden, men faldt i Vandet midt i Floden. Den lod til at være vant til den Slags Farter, thi den holdt stolt Hoved og Hale over Vandet og roede koldblodigt med Vingerne. Efter store Anstrængelser fik vi den reddet op i Baaden og tog den nu med til Khiva. Under vor Fart i Dag havde vi stadig Ørkener eller fattige Stepper paa østre Bred og sumpede Oasestrækninger langs vestre. Et Par gamle Ruiner af Lerforter, Turkomannernes Jurter bag Poppel og Tamariskskovene mod Vest og Kasakkernes Jurter

i lange Rækker paa de nøgne Sandbanker mod Øst er, hvad Bredderne byde. Paa Grund af Storm maatte vi gjøre Holdt ved Punktet Agjar. Her laa en Mængde Gemaer, som indladede Salt, der bragtes til Bredden af Indfødte med deres høje, tohjulede Vogne (Arba) fra et Punkt, som efter de Indfødtes Sigende ligger ca. 3 Km. inde i Landet. Medens vi laa her, passerede en Flaade paa 9 store Gemaer under Sejl mod Strømmen. Man føler sig hensat langt tilbage i Tiden ved at se disse oldtidsagtige Fartøjer; Situationen var ikke ulig det bekjendte Billede af Normannernes Togt op ad Seinen. Maaske har Alexander den Store sejlet paa Amu Darja i saadanne Skibe. Han kjendes af alle Indfødte i Asien under Navnet Iskandar, og naar disse ville betegne, at noget er meget gammelt, berette de oftest, at det stammer fra Iskandar eller Amir temir (Tamerlan).

Floden udvider sig nu betydeligt, til ca. 1 Kilometer, men begge Bredder blive fattigere og fattigere, mest Sandbanker, hvorfra det intensive Lys, som kastet tilbage fra et Spejlglass, skærer os i Øjnene. Kun de, der have færdedes i de gulgraa Ørkener under skyfri Himmel og brændende Sol, vide, hvad Lys er. Det virker oplivende og stimulerende, men som Følge deraf trættende. Og dog, trods de mange Ulemper, som dette Lys og Heden medføre, længes jeg altid efter disse Egne, naar jeg har tilbragt nogen Tid i vort regnfulde, mørke og taagede Klima. Man føler sig her som Sommerfuglen, der svæver frit omkring, og hjemme som Larven, der sidder i sin Puppe. Henad Aften forløjede vi ved Randen af en Skov, men maatte snart fortrække for Moskitoerne.

D. 29. Juni om Morgenen passerede vi det kivinske Toldsted, en Hytte, lavet af Rørmaatter, som stod tæt ved Bredden. Vi gjorde pligtskyldigst Holdt her; men da det viste sig, at de indfødte Toldere ikke vare tilstede, sejlede vi videre. Floden breder sig nu her til ca. 3 Km., og rundt om ligge frugtbare Oaser og Øer, hvor de gulgraa, fladtagede Lerhuse bryde den grønne Masse. Henad Aften lagde vi til udfor den russiske By Petro Alexandrowsk ved Siden af en russisk Transportbaad, det eneste Væsen, der mindede om en Civilisation. Vi sov som sædvanlig i Baaden, medens vore Folk hvilede under deres Moskitonet paa Bredden, hvor der forøvrigt var fuldt af store Edderkopper.

D. 30. Juni sendte vi tidlig om Morgenen vore Kort op til Distriktchefen i Petro Alexandrowsk, Oberst *Galkin*, og snart efter ankom en Djigit (Benævnelser paa en Vejviser eller Fører) med en sartisk

Arba og Byens eneste offentlige Kjøretøj, der, som de almindelig hos Russerne brugte, bestod af en Vidjekurv, der dinglede paa 3 Stænger imellem 4 Hjul. I denne Kury kjørte vi i Galla og Kjole til Obersten. Heldigvis blev vi først af Djigiten førte ind i et Hus, som Obersten havde stillet til vor Disposition, og fik her bærstet en Del af det Løstøv af os, som vi vare blevne indhyllede i de 6 Km., som vi havde tibagelagt fra Floden til Byen. Obersten, der er som en Art Guvernør over Egnene sydfør Aralseen og tillige politisk Agent hos Khanen af Khiva, modtog os meget elskværdigt og meddelte os, at Khanen havde truffet Forberedelser til, at vi kunde bo i hans By. Aftenen tilbragte vi hos Obersten sammen med nogle Officerer, og Dagen efter overværede vi en lille Soiré sammen med Garnisonens Officerer og Damer i Sobranjen, hvor der musiceredes af det militære Musikkorps.

Petro Alexandrowsk er en fuldstændig russisk By, der ligger i en særdeles frugtbar og velvandet Oase ca. 2 Km. fra Amu Darjas Bred. To store Kanaler, *arik* eller *jaap*, som de Indfødte kalde dem, føre Vand fra Floden ind i Oasen. Fra de store Kanaler føres Vandet ved Hjælp af Møller op i de mindre Grøfter ud paa Markerne. Disse Møller, som de Indfødte have anvendt i umindelige Tider, trækkes af Heste, Kameler eller Oxer, som man ser overalt ved de store Kanaler gaa rundt idelig i en Kreds under Skyggen af store Pile eller Popler. Ved en Tandhjulsforbindelse sættes et stort, vertikalt staaende Træhjul, hvis Fælg overalt er forsynet med Lerpotter, i Bevægelse. Lerpotterne fyldes under Bevægelsen med Vand i den lavere Arik og gyde det ud i et paa Jordoverfladen staaende Trærug. Vand kan man aldrig, som f. Ex. i Bokhara og andre af Turkestans Oaser, komme til at mangle, da Amu Darja altid kan levere tilstrækkeligt, og da Jordbunden bestaar af den i høj Grad frugtbare Løss, der kun altid skal have Vand for ligefrem at trylle Planter op af Jorden i en utrolig Fart, er Petro Alexandrowsk en af de frodigste Oaser, jeg har set i Centralasien. De Indfødtes Gaarde med de høje Lermure omkring se ogsaa mere velhavende ud end i det øvrige Turkestan. Gaderne i Byen ere, som i andre centralasiatiske Byer, beplantede med Træer, der give udmærket Skygge mod den brændende Sol og mange Steder voxer sammen til et sandt Vildnis, hvori talrige Nattergale lade deres Stemme høre.

Byen har ca. 8000 Indbyggere. Dens Garnison bestaar af 1 Bataljon Fodfolk og 1 Kosakregiment.

Der var før 2 Bataljoner Fodfolk, men den ene er for kort Tid siden ført ned til den afghanske Grænse ved Byen Patta-gusar. Midt paa en stor, aaben Plads ligger Byens lille Kirke, og i Nærheden heraf bor Distriktchefen i et Hus, som, før Russerne kom i 1873, tilhørte den khivinske Beg, der residerede her som Khanen af Khivas Guvernør. Igjennem en indfødt khivinsk Konsul, som bor i Petro Alexandrowsk, forhandles med Khanen, der selvstændig styrer sit Land indadtil og har Hals- og Haandsret over sine Undersaatter. De store Ariker bruge Beboerne meget til at bade sig i, og Damer ser man svømme ugenert omkring i det smudsiggule Vand. Paa Grund af Heden, der især skal være slem med østlig Vind fra Sandørkenen Kizil-Kum (rødt Sand), sove alle under aaben Himmel under Moskitonet. I Oasen findes udmærkede Druer, Ferskener, Abrikoser, Æbler og Meloner. Distriktslæge Kumberg, som vi besøgte, meddelte, at Feberen her ikke var slem — man vilde efter Oasens Udseende dømme det Modsatte — samt at der her ikke fandtes Skorpioner, og at næsten alle de Indfødte (Usbeker) vare befængte med veneriske Sygdomme. Byen har nogle russiske Magasiner og et Post- og Telegrafkontor. I Nærheden bo en Del uralske Kosakfamilier, som i 1876 blev forviste hertil,

D. 2. Juli afgik vi fra Byen ved Middagstid med et mindre Gema, som Oberst Galkin havde skaffet os, da vore Folk mente, at den store Baad ikke vilde kunne passere Kanalen, som fra Amu Darja fører ind til Khiva. En khivinsk Djigit var ankommen til os og gik nu med i Baaden. En stærk Blæst fra Nordvest koledede behageligt, da vi sejlede over Floden, der mange Steder er saa lav, at vi maatte trækkes frem over Sandbarrerne af Baadfolkene, der vadede i Række efter hinanden. Efter at være komne over paa vestre Bred stod vi ind i en Kanal, som vander Oasen til Khiva. Denne er i Begyndelsen kun c. 20—25 M. bred. Den har jævnt, hurtigt Løb, og paa dens Bredder ligger overalt, saa langt Øjet rækker, frugtbar Jord, Kislaker, smaa Lunde og Kornmarker. Store Hjørde af Køer, Æsler, Dromedarer og Kameler drive om langs Bredderne, hvor Hyrderne tilbringe en Del af deres Tid med at fiske med Net og Kroge. Ofte stod Lerhusene lige ud til Bredden, og i Skyggen af Træer vandrer Heste, Kameler, Køer eller Æsler rundt i en Kreds og drive de morsomme Vandmøller, hvis Knirken er den mest typiske Lyd langs Kanalen. Enkelte Steder boer der Kirgisere i deres Filtjurter imellem den usbekiske Befolkning, som overalt kalder sig Øsbag efter deres Stammefaders Navn. Henad Aften gjorde vi

Holdt foran en Bro, trak, for ikke at blive paasejlet, Baaden ind i en Sidekanal, gik op paa Land og lagde os til at sove paa vore Tæpper under et Træ. Stedet hed Durghaidik.

D. 3. Juli stod vi tidlig op som sædvanlig, da Solen hindrede os i at sove længere. Udsigten var smuk her. Kislakens gulgraa og velvedligeholdte Mure stod tæt ud til Bredden. Kvinderne i deres røde Dragter med Tørklæde over Hovedet sad ved Bredden og vaskede eller hvilede i Skyggen af Træer med deres smaa Børn. De i brunrøde Kaftaner og høje Pelshuer klædte Usbeker foer omkring med deres solide Arbaer; en Flok Ryttere kom farende over den primitive Træbro, der er bygget i Bue over Kanalen og dækket med Rør og Ler. Vandmøllerne vare overalt i Gang, Kreaturerne dreves ud fra Byen af deres fælles Hyrde, og rundt om var der frugtbar Jord med Lerhuse i Skyggen af Morbær- og Abrikostræer og omslyngede af Vinranker. Op ad Kanalen saa' man igjennem en Tunnel af Pile, Popler og Morbærtræer, hvorfra Kvinderne flygtede under vor Forbifart, medens Mændene kom nysgjerrige til Bredden og tilraabte os et *Salam Ateikum*. Vi passerede endnu et Par Broer af samme Art som de foregaaende, og ved den ene af disse ligger en Kaadamgaa, en tærningeformet Lerbygning, kronet af en lille Kuppel, hvorover paa Stænger vajede hvide Klude. Her i Lunden, hvor denne Kaadamgaa ligger, har Helgenen Hazreti Palvaan-Ata hvilet. Han er Khivas Skytspatron og har i en Nat bygget den 100 Km. lange Kanal.

Efter at have spist vor Pillaf i Skyggen af et Morbærtræ drev vi nu igjennem Kanalens talrige Slyngninger imellem Landsbyer og Krat til den næste Buebro, hvor vor khivinske Djigit foranledigede, at vi skulde gjøre Holdt for at drikke Te hos hans Kollega, der var Opsynsmand ved et her i Nærheden liggende Lerpala, som tilhører Khanen. De til Palæet hørende Haver vandes af et Apparat, som nærmer sig til et Perpetuum mobile, nemlig et Møllehjul, der holdes i Gang af Strømmen i Kanalen og samtidig henter Vandet op i de før omtalte Lerpotter. Vi kom nu paa ca. 6 Km. igjennem fattige, skovløse Stepper. Kanalen, hvis Vandmængde efterhaanden blev formindsket ved de talrige Sidekanaler, var nu saa smal, at to Baade just kunde passere hinanden. Det var det smukkeste Stykke Vej, vi havde tilbagelagt her i Centralasien; smukkere og mere idyllisk Vandvej vil man vanskelig finde end denne med Løvtæg dækkede Kanal.

Om Eftermiddagen kom en khivinsk Embeds-

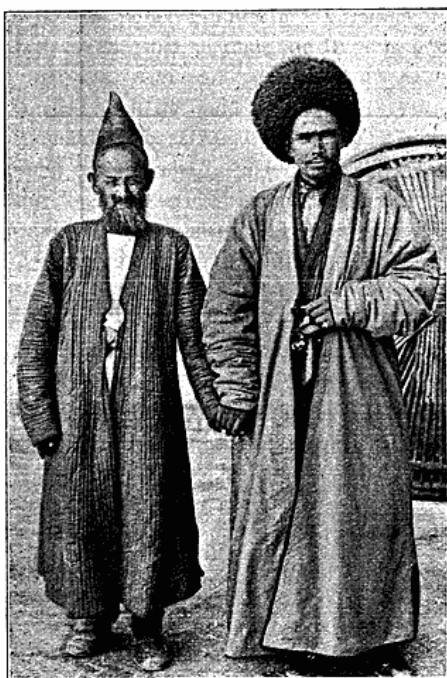
mand om Bord for at byde os Velkommen, inden vi naaede Byen. Han var i den sædvanlige khivinske Dragt og bevæbnet med Sabel, Dolk og i Haanden en Stridsøxe med Sølvskæft. Den samme Art Paradeøxe bruges ogsaa i Bokhara. Naar Emiren rider igjennem Byen Bokhara, gaar Stadens øverste Politimand (Mirschab) foran med Øxen. I Aftenens Mørke, medens Feberstanken stod op fra Rismarkerne ved Bredden, gjorde vi Holdt, hvor en lille Faeton og to Arbaer ventede os. Under meget Skjænderi læssedes Bagagen paa Arbaerne, og vi kjørte en halsbrækkende Kjørsel over Marker og Ariker igjennem snævre Gyder, hvor et enkelt Tællelys lyste hist og her i en Duchan (Bod), og endte i et stort Lerpala med en rummelig Gaard, hvor vi modtoges af en tyk, khivinsk Embedsmand, Søn af Khivas Divambegi (Premierminister), som ydede os Gjæstfrihed under sit Tag. Vi passerede lidt med Khivinseren, drak et Glas Te og sov ind i gode, europæiske Senge uden Frygt for at lide nogen Overlast i den før saa berygtede Røverrede.

Den næste Morgen kom Divambegiens 2 Sønner, *Mahommed Bey* og *Sardar Bey*, hvoraf den første, der om Aftenen havde taget imod os, havde faaet tildelt Rang og Distinktioner som russisk Kaptajn af Kejser Nikolaj. Med dem fulgte en Nogai, Folk paa Krim, der var Terdjuman (Tolk) hos Khanen. Nogaier, der bar den store Pelshue i Anledning af, at han var i Khanens Tjeneste ligesom de øvrige Khivinsere, talte flydende Russisk. Han var kommen med for at være Tolk, men forbavsedes ved at høre, at vi Ferenghi (Fremmede) talte bedre Tyrkisk end Russisk, hvilket ganske simpelt kom af, at vi saa godt som altid færdedes imellem de Indfødte, hvor vi kom frem.

De to Khivinsere interesserede sig meget for Europa og vidste en Del Besked om denne Verdensdels Folk og deres Indretninger, endog om Fredskongressen i Haag. Under vort Ophold i Khiva kom disse tre næsten hver Dag for at passiare lidt med os. I Modsetning til de bokharske Embedsmænd, der drukne i lutter Etikette, er det en Fornøjelse at tale med de ligefremme og naturlige Khivinsere.

Usbekerne, til hvilken Race alle Stadboere i Khiva høre, danne som en Mellemtung imellem de uciviliserede Nomader, Kirgisere og Turkomanner, og de forfinede Bokharamænd, hvoraf Størstedelen er Tadsjiker. Den højere staaende, om man saa kan sige, dannede Khivinser søger at erhverve sig det Praktiske og Fornuftige, som kommer fra Europa, hvorimod Bokharamændene snarere søge, hvad man vilde kalde Gjøglet.

Henad Eftermiddagen fik vi Besøg af Khivas Divambegi (Premierminister) *Mahommad Murad Divambegi*, der efter Sigende ejer det meste af Landet Khiva, hvorimod selve Khanen skal være mindre formuende. Han medførte ogsaa sin russiske Tolk, men maatte finde sig i at høre vor noget gebrekne tyrkiske Konversation. Den 72-aarige Mand i den brunrøde Don (Kaftan) og med den store, brune Faare-skindhue lignede en rigtig gammel Røverhøvding, hvad han sikkert ogsaa tidligere har været, men paa Grund af Tidernes Ugunst maa han nu holde sig rolig. Han fortalte om de mange Kampe, han havde

To Khivinsere.

deltaget i mod Bokhara og gjorde dertil en betegnende Bevægelse om, hvorledes man dengang skød med Bue. Bokhara og Khiva laa før Russernes Erobring af Centralasien i evig Strid med hinanden, og den Dag i Dag forliges de ikke. Khiva blev stadig plaget af de røverske Tekke-Turkomanner (Gedebukketurkomannerne), som fra Merv og Ørkenerne sydfor Khiva gjorde idelige Angreb paa denne Stads Mure. „Senere fik vi jo Geværer“, fortsatte Divambegien, „og da Russerne kom her, havde vi samme Slags Kanoner, som Napoleon førte mod Moskva“. Den almindelige Antagelse, at Aralsøen en Tid ikke har eksisteret, be-

kræftedes af Divambegien, idet han meddelte, at man sagde i Khiva, at da Tjingischkhan i det 13. Aarhundrede kom hertil med sine Kalmukker, fandtes den Sænkning, hvor Aralsøen nu ligger, beboet af Aralfolkene, og da fandtes her en stor By, Adak. Efter at den gamle Minister havde fundet ud af, hvem vi vare, og hvad vi vilde, kjørte han bort i sin lille russiske Faeton med et stort Følge af Khivinsere, der med deres store Pelshuer lignede en hel Gardeeskorte.

Vi gjengjældte senere hans Visit. Han boede tæt ved os i en stor, udstrakt Lerbygning, som de ses overalt her, omgivet med en stor, velvandet Frugthave. De fleste Rum i hans Hus vare kun dækkede med Tæpper, ellers intet; men 3 smaa Værelser havde han ved Hjælp af Khanens Tolk, Nogaïen Agief, møbleret helt i europæisk Stil med Stole, Borde, Gardiner og Portierer. Medens vi drak Te og spiste syltede Frugter hos ham, sad den Gamle i sin Lænestol, som om han altid havde været vant til at hvile paa den Maade. Kun saa den store Pelshue aparte ud imellem de europæiske Omgivelser. Det er interessant at se den Ærbødighed, Asiaterne overalt vise deres Fædre, hvilket jeg nu utallige Steder har lagt Mærke til. Da vi kom til Divambegien, var han ikke tilstede, og indtil hans Ankomst gjorde hans ældste Søn Honnør. Saasnart Faderen viste sig, forsvandt Sønnen med et Buk ud i Forværelset og opholdt sig dér under vort Besøg.

Dagen efter at vi havde haft Besøg af Divambegien, skulde vi have Audiens hos Khanen. Kl. 5 om Eftermiddagen blev vi hentede i Divambegiens Vogne, hvilke hver Dag stod til vor Raadighed, og med den khivinske Djigit, som under vort Ophold tjente som Fører for os i Byen, foran kjørte vi igjennem de med Løstøv fyldte smalle Gader til Palæet, der var omgivet af en meget høj Lermur. I en lille Forgaard under et Abrikostræ sad den gamle Divambegi paa et Filttæppe. Ved Hjælp af sin korte Sølvstok rejste han sig og bød os tage Plads paa nogle for Tilfældet opstillede Rørstole. Herfra kunde man se ind igjennem et Udal af Værelser, alle med simple gule Lervægge, hvori Mængder af Khanens Folk, bevæbnede med Krumsabler og Dolke, løb omkring som i en Myretue. Alle vare klædte i den brunrøde Don, og ingen Uindviet vilde kunne kjende Forskjel paa de forskellige Grader af Hofmænd.

Efter at have ventet nogle Minutter kom der Meddelelse om, at Khanen var parat til at tage imod os, og med Divambegien foran passerede vi nu igjennem

en Masse tomme Værelser, hvor Khivinserne dannede Espalier, og som ellers kun prydedes af nogle paa Væggene hængende Sabler og Dolke. Vi trøede nu, at vi tilsidst skulde stedes for Fyrsten i en med smukke Tæpper og malede Søjler udstyret Hal, men: Nej. Efter at have passeret et større, med Cement belagt Rum, hvor slanke Popler voxede op igjennem en Aabning i Taget, og store Grupper af blomstrende Nerier dekorerede, kom vi ud i en stor og smuk Have. Divambegien gjorde en betegnende Gestus, som skulde sige: „Dér sidder han“. Og hvis han ikke havde gjort os opmærksom derpaa, vilde man ikke falde paa, at det var Khanen over Kharezm eller Khaverism (Navnet paa Landene sydfor Aralseen og langs med Amu Darjas Bredder).

Paa en lille Lerforhøjning ved den høje Lermur, som omgiver Paladset, hvilede Khanen paa et almindeligt Filttæppe, som selv den fattigste Mand i Khiva har, med Albuens støttet til en Læderpude. Hverken Smykker eller Vaaben havde han paa, kun en simpel, brun- og blaastribet Don og en høj Faarskindshue. Nedenfor Forhøjningen stod en Snes smukke Hingste bundne ved deres Krybber. Han bød os tage Plads, vi vidste ikke strax hvor, thi det forekommer galla- og kjoleklædte Mennesker lidt aparte at skulle sætte sig ned paa den bare Jord; dog, der var ikke andet at gjøre. For at spare min Uniform, satte jeg mig paa Khanens Filttæppe ved Siden af ham. Samtalen drejede sig væsentligst om vort Fædreland, hvis Fysiognomi han udsurgte os om, og om hvad vi vilde i Khiva. Han lod til at vide ganske god Besked om Europa og vilde navnlig have at vide, hvilke praktiske Ting man kunde faa fra Danmark. Forevrigt gjorde han et noget forlegent Indtryk og udtrykte sig i korte Sætninger, stadigt med alvorligt Ansigt. Han er en rigtig usbekisk, noget groftskaaren Type, middelhøj med graat Skjæg, kun 54 Aar gammel, men ser noget ældre ud. Han har regeret i Khiva i 36 Aar og siges af alle, der komme i Berøring med ham, at være en meget sympatetisk Mand, der nærer stor Interesse for sit Lands Opkomst og sine knap en halv Million Undersaatter. Han er russisk Æresgeneral og dekoreret med høje, russiske Ordener. Han regerer fuldstændig personlig; alt, hvad der af offentlige Arbejder skal gjøres i Khiva, forelægges ham. Ofte overværer han Arbejdernes Udførelse i de mindste Enkeltheder. Han er Landets øverste Dommer, og alle Retstrætter afgjøres af ham; Formiddag og Eftermiddag tilbringer han nogle Timer i sit Harem, som skal bestaa af 60

Kvinder. Resten af Tiden anvender han til Regeringsanliggender.

Efter at have talt med ham i nogen Tid, stadig uden Tolk, lod han en af sine Mænd vise os omkring i sin smukke, udstrakte Have, der bugnede af Ferskener, Druer, Abrikoser og Æbler. Rundt om imellem Træerne løb smaa Ariker, og selv smukke Blomstergrupper manglede ikke. Den var overordentlig velholdt i Modsætning til Haverne i Bokhara og Turkestan, som ofte mere ligner Vildnis end Haver. Man faar overhovedet det Indtryk i Khiva, at alt, Huse, Gaarde, Ariker og Haver, er i bedre Stand end ellers i Centralasien. Da vi havde beset Haven, talte vi endnu nogle Minutter med *Seit Mahommed-Rahim-Bahadur Khan*, som er hans Navn. Han laa endnu paa sit Filttæppe, omgivet af sine øverste Mænd, der sad paa Hug omkring ham, og rejste sig selvfølgelig ikke, da vi tog Afsked med ham, thi det vilde nedsætte ham i hans Undersaatters Øjne. Fra Khanen kjørte vi hen til hans Søn, Tronfølgeren, der boede i et mindre Lerpala. Han modtog os paa samme Maade som Faderen, liggende paa et Tæppe paa en Lerforhøjning ud mod Haven og støttende sine Albuer paa en Læderpude. Han er en høj, blegt udseende Mand med sparsomme Knebelbarter og et noget jødisk Ydre, 27 Aar gammel og Khanens fjerde Søn. Hans Navn er *Seit Esfendier tura*. Samtalen med ham drejede sig især om Fredskongressen i Haag, som han vidste ganske god Besked om, og i det Hele tydede hans Tale paa megen Intelligens. Den usbekiske Race, hvortil den nuværende Khan hører, har kun regeret i Khiva i dette Aarhundrede; før dem ejede Kirgiserne (Kasakkerne) dette Terræn og havde deres Khaner, medens Usbekerne vare adspalttede i mindre Samfund, som regeredes af Beyer, der havde deres Sæde i Byerne Konia Urgendtsch, Kumgrad og flere Byer sydfor Aralseen. Konia Urgendtsch (Gamle Urgendtsch) er Khivinsernes hellige Stad, og efter denne By kaldes Landet her altid Urgendtsch af alle Indfødte i Bokhara og Turkestan.

Det er en væsentlig Ting for at kunne erindre en By at se sig om fra et Oversigtspunkt, og dette er endnu mere nødvendigt i Centralasien, hvor Jordsmonnet i Oaser og Stepper næsten er fuldstændig fladt. Vi steg derfor en Dag op i Byens højeste Minaret (Uzun Minar = lange Minaret), der er vel ca. 40 M. høj, og hvorfra man kan overse hele Byen og Oasen. Man ser herfra ned paa en Mængde flade Lertage, ned i snævre, labyrintiske Gader, der sno sig omkring i Myretuen. Over disse hæve sig 5—6

ca. 30—40 M. høje Minareter samt flere mindre, der kun rage et Par Meter op over Tagene. Overalt ser man store og smaa, kuppelformede Bygninger, beklædte med grønne og blaa, glasserede Sten; det er de saakaldte Gumbas, som rumme en eller anden Øvlia (Helgen-grav). Af Helgener har Khiva ligesom andre større Byer i Centralasien en Masse, og trindt om ser man hvide eller farvede Klude vaje paa Stænger op fra disse Gumbaser og betegne, at Stedet er helligt. Det ser ud, som om Khiva flagede i Anledning af en Fesf, saa mange Helgenflag (Allam) ser man. Den indreste Del af Byen med Khanens Palæer, Moskeer (Machit), Medresséer og Bazar er omgivet af en høj, kreneret Mur, opført af Löss, med talrige Bastioner. Denne Staddel deles igjen i to Dele ved en Skillemur, der mod Nord indeslutter Khanens Vinterbolig, hvorover hæver sig et højt, firkantet Vagttaarn. Herind i denne Reduit flygtede Khanen under urolige Tider, og han har her sine Boliger, sine Forraadskamre, sit Harem og en Moské. I den sydlige Del af den indre Staddel ligger en stor Samling af Medresséer og Machiter, hvorover hæver sig Hazreti-Palwaan Atas glasserede Stenkuppel og Mahommed Amin-Bahadur Khans halvfærdige, tøndeformige Minaret. Denne indre Mur, som er vel vedligeholdt, har mod hvert Verdenshjørne en Port, der forsvares af to Porttaarne byggede af brændte Sten. Porten mod Nord hedder Bagtsche darvasa (Havevejen), mod Syd Tash darvasa (Stenvejen), mod Øst Palwaan darvasa (Kæmpevejen), mod Vest Ata darvasa (Fædrevejen). Udenom den indre Mur ligger atter en lavere Mur, som paa mange Steder er falden ned. Imellem den indre og ydre Mur ligge Grupper af Lerhuse, aabne Pladser, de saakaldte Majdaner, der anvendes til Markedspladser, og stinkende, sivbevoxede Sumphuller.

Udenfor den ydre Mur ser man mod Nord lutter frodige, høje Popler og Frugttræer, medens man mod Syd kun har en smal Strimmel Oase, der begrænses af den frygtelige transkaspiske Ørken Kara-Kum (sort Sand), som stikker sine gule Toppe frem bag de grønne Træer. Baade paa Yder- og Indersiden af den indre Mur ligge i Etager over hinanden ofte lige op til Toppen af Muren de khivinske Grave, der i Form af en Sarkofag med spidsbuget Bygning danne et lille Hus over den i Jorden eller ovenpaa en anden Grav murede Grav. Flere af disse Grave ere faldne ned, saa man ser Skeletterne ligge derinde. Naar en Grav er falden ned, sige Khivinserne, at den Afdøde har været en ond Mand. Gud har selv ødelagt hans Grav og taget nogle af Benene bort, saaledes at han

paa Dommens Dag ikke kan opstaa. Hele Terrænet udenfor den ydre Mur er delt i lutter Firkanter og omsluttet af høje Lermure, hvoraf Træerne stikke op som Grønt i en Vase. Hvert Hus er en lille Fæstning, hvis Port stænges om Natten. Alt tyder her paa Oasens store Frugtbarhed, hvilket ogsaa fremgaar af, at en Tanab Land i Nærheden af Byen koster c. 600 Kroner. 1 Tanab = 60 □ Skridt. Længere mod Nord gaar Prisen ned til 50 Kroner pr. Tanab.

Vi gaa nu ned i Byen, der rummer c. 15,000 Indb., alle Usbeker; dog findes enkelte af persisk Afstamning, der i sin Tid ere bragte hertil som Slaver. Man passerer igjennem en Labyrinth af snævre Gyder, hvor en Vogn lige kan passere. De ere som i alle Centralasiens Byer ubrolagte og opkjørte, saa at man hvert Øjeblik venter, at Vognen skal vælte midt paa Gaden, og tætte Skyer af det fine Løsstøv rejse sig imellem de gulgraa Lermure. Møder man en af de Indfødtes Arbaer, maa denne først bringes ind i en Sidegade, før man kan kjøre videre. Men Færdslen er ikke saa stor som f. Ex. i Bokhara, hvor en Gade ofte kan være spærret en halv Dag af belastede Arbaer. Man møder en enkelt Usbæg paa Hest eller Æsel; smaa Børn ligge halv- eller helnøgne og rode i Støvet udenfor Husene; en rødklædt Kvinde kiger ud gennem en halvaaben Dør eller passerer os med den gulgraa, lange Lærredskaabe (Farandjé) trukken op over Hovedet og tæt, sort Hestehaarsslør for Ansigtet. Man ser ikke faa smukke Kvinder her, og de ere i Khiva ikke saa bange for at trække Sløret til Side som i Bokhara. Mange blive her ganske roligt siddende ved deres Arbejde udenfor Huset utilslørede og nyde Følelsen af at blive betragtede, men deres Sæder skulle ogsaa her være meget løse. De yngre, ugifte Kvinder gaa altid i røde Dragter; paa Hovedet bære de en lille Hue (doppé) med en Dusk Uglefjer. Uglefjerene have den Evne at kunne holde onde Aander borte, som efter Khivinsernes Udsagn svæve rundt i Luften i Masse. Særligt er den onde Aand Alvasti frygtet. Alvasti, der er en Fordrejelse af Ordet Ormusd, Lysets Gud i Zoroasters Lære, er her bleven til en ond Aand i Skikkelse af en gammel Kvinde. En Nat, medens vi boede i Khiva, kom Khivinseren, der holdt Vagt i Gaarden, ind og bad om vor Tjener Sherif maatte sove hos ham ude i Gaarden, da der var fuldt af Aander derude, som han i høj Grad frygtede. De gamle Kvinder gaa altid i en blaalig Dragt og færdes ofte utilslørede ude. Kvinder, der i 14—16 Aars Alderen ere Skjønheder, se i 20-Aars Alderen ud som Hexe.

Omtrent midt inde i Byen kommer man ind i Basaren, der her kun er lille. Fra et lille Seraj, der bestaar af nogle skumle Murstenshvelvinger, udstraale nogle faa korte Rhasta (overdækket Gade), og, hvad der her handles med, bestaar mest af russiske Tøjer, Te, russisk Porcellæn og almindelige Livsfornödenheder. Af originale Produkter findes gode, svære Silketøjer, hvis Anvendelse i Europa vanskeliggjøres ved, at de kun væves i korte Stykker og med forskellige Farver i hvert Stykke. Desuden vil man i hele Basaren vanskelig kunne finde to Stykker, der ere ens. Forøvrigt skal Silkeavlens for Øjeblikket ikke være ringe her; dog staar Bomuldsavlens i første Række. En Del gode Tæpper tilføres Basaren af Yomuterne, der nomadisere syd- og vestfor Khiva. De bedste

Tæpper i Verden skulle være de tjekinske fra Merv, som væves af Turkomanerstemmen Tjekins; efter disse komme i Godhed Yomuternes og derefter Kirgisernes. Denne Klassificering passer i hvert Fald i Centralasien, hvor jeg har haft Lejlighed til at se disse Tæpper i Tusindvis. De, der ikke have set de ægte tjekinske Silketæpper, have endnu noget at leve for. De smagfulde Mønstre og den fine Farvesammenstilling og Udførelse ere en sand Øjenlyst.

I Basaren er der stille, ringe Forretningsliv, ikke den Pludren og Sjækren som i Bokhara. Usbekerne sidde tavse i deres smaa Duchaner (Boder), hvor der just er Plads til, at de kunne sidde paa Hug paa et lille Tæppe imellem deres lille Lager af Varer. Medens vi stod og gjennemgik en Boghandlers lille Bod, syntes der pludselig at blive Liv i Basaren; Folk fore om til alle Sider, og mange gjemte sig. „Det er Raïsen, der kommer“. Raïsen er her som i Bokhara alles Skræk. Han er en højtstaende, gejstlig Embedsmand, under hvem tillige forskellige verdslige Hverv sortere. Han paaser, om alle Gader, Huse, Boder, Broer, Vægt og Maal ere i anordningsmæssig Stand,

men har tillige det Hverv at kontrollere, om Indbyggerne kunne deres muhammedanske Bønner, som de lære udenad som Børn i det arabiske Sprog og som Regel ikke forstaa et Ord af. Af og til antaster han en tilfældig Mand, som han møder, og hører ham i Bønnerne; kan han dem ikke, faar han tildelt et vist Antal Piskeslag paa Stedet af de Folk, som ledsage Raïsen, og dernæst sendes han i Skole for at gjenerhverve sine tabte Kundskaber. Ofte maa han tilmed betale en Bøde. Raïsen kjender ikke andre Straffe end Bøder og Prygl. Raïsen har tillige Opsyn med, at Mønten ikke beskæres eller forfalskes; det er en ofte brugt Trafik at skære Smaastykker af Sølv- og Guldmønter. Khiva har sit eget Møntsystem. 1 Tilla (lille Guldmønt) = 9 Tengi; 1

Tengi (Sølv) = 32 Pul (Kobber). De fleste Mønter, som gaa i Handelen, stamme fra *Mahomed-Amin Bahadurs* Tid og ere af bedre præget Metal end de nyere prægede. Guldpengene ses sjældent. Russiske Penge tages ogsaa af Befolkningen, dog som Regel kun af de større Handlende, der, ligesom Turkomanerne, kalde Rublen Manat (af det russiske Moneta). Raïsen i Bokhara passerer igjen-

Karavanseraj i Khiva.

nem Gaderne iført guldbroderet Dragt og ridende paa en med stort Guldskabrak og Kvaster pyntet Hest samt stort Følge. I Khiva har Raïsen til Forskjel fra en almindelig velhavende Khivinser en Kolos af hvid Turban vundet om sin Peltshue. Det maa være en ubehagelig Hovedbedækning her, hvor vi under vort Ophold oftest havde + 40° C.

Foruden Basaren, som almindeligvis kaldes Serajet, holdes der hver Mandag og Torsdag Marked paa en Majdan (flad, aaben Plads) indenfor Murene. Her findes et stort Komplex af sammenbyggede, smaa Ler-Duchaner, hvor Gaderne, ligesom i Serajet, ere overdækkede med Maatter. Hver Forretningsgren har her sin lille Stump Gade. Særlig ere Frugthandlerne stærkt repræsenterede i denne Tid; fra deres høje

Arbaer sælge de Meloner, Druer, Ferskenes og Æbler til meget billig Pris. I den bedste Melontid, som er Slutningen af Juli, koster en stor Melon ca. 1 Øre pr. Stk. Først i August og September komme Vandmelonerne, der ofte kunne være henved 1 Alen i Diameter. De prægtige, store Druer koste en Bagatel af nogle faa Øre for en stor Kurv fuld, alt som man bliver enig med Sælgeren om, thi bestemte Priser kjendes ikke, og spørger en Fremmed om Prisen paa en Melon, kan det meget godt falde Khivinseren ind at forlange det 25-dobbelte. Men saaledes er det overalt med alle Østerlændere. Dog kan det hælde her i Centralasiens Byer, at Musselmanden overhovedet ikke vil sælge den Fremmede noget, fordi denne ikke er Musselmand. Paa Majdanen ere de brune, hvide og sorte krøllede Faarskind, hvoraf Usbeker, Kirgisere og Turkomanner lave deres høje Peltshuer, en stor Handelsvare. Desuden have Sadelmagere, Tehandlere, Kohbersmede, Tæppehandlere og Guldsmede hver sin Afdeling. Majdanen er indhyllt i tætte Skyer af Løstøv, blandet med Stanken af kogende Fedt fra Tjai-chaneerne (Tehusene), hvor de Indfødte nyde deres primitive Maaltider. Naar den hede Østenvind drev ind over Majdanen, var her næsten uudholdeligt. Imellem de talrige Ryttere og Arbaer, som færdes paa Majdanen, snor sig et lille syngende Tog, bestaaende af 6—8 Indfødte, alle med spidse Kameluldshuer og med en Kalebasse i en Snor over Armen. Desuden have de ogsaa mange andre mærkelige Ting hos sig, f. Ex. en gammel Stridsex, et Jærnspyd, en Stok med Benringe paa eller sligt. Det er de syngende Kalandarer, almindelig kjendte under Navn af syngende Dervischer, hvilke sidste imidlertid ere en anden Art. Kalandarer ere Tiggermunke. Ønsker en Mand at blive Kalandar, melder han sig til den saakaldte Kalandar-Baabaa (Kalandarernes Bedstefader). Han udfører nu i nogle Maaneder under idelige Bønner Tjeneste ved Helgengravene som en Slags Vagt, og viser han sig da at egne sig til at være Munk, faar han af Kalandar Baabaa en Dragt udleveret, som bestaar i en spids Hue, et sort Reb til at sno om Hovedet, en Kameluldsskjorte, et bredt Bælte og en Kalebasse (tørret Melon) til at samle Gaver ind i. Kalandarerne bo for sig i et lille Seraj i Udkanten af Byen, ved Siden af hvilket ligger det saakaldte Mussafir-Chaná, hvori tilrejsende Ischaner (Gejstlige, der ere bekendte for deres Hellighed), nyde Gjestfrihed. Kalandarerne leve i Cølibat og maa kun ernære sig ved Tiggeri. Det Indkomne bringe de hver Aften hjem til deres Forstander. Mange af disse Kalandarer ere ofte vanvittige, da disse staa i høj

Anseelse hos Muhammedanerne her. De tro nemlig, at Gud har taget Forstanden, 0: Sjælen til sig i Himlen, og at kun Hylstret gaar omkring paa Jorden. Kalandarernes Sange ere altid af religiøs Indhold og ofte ret melodiose. Dervischerne (Darvisch) ere en anden og endnu strængere Sekt af Tiggermunke. De færdes altid enkeltvis og maa kun have Legemet dækket af et Panter- eller Tigerskind; Hovedet skjærmes mod Solen af det lange, flagrende, sorte Haar, og i Haanden have de en stor Kølle. Man ser dem ofte i Bokhara, hvor de opholde sig om Natten ved hellige Grave, særlig Profeternes, men da der i Khiva ikke findes Profetgrave, existere de ikke her. Alle have de et vildt, forrykt Udseende. Enhver Indfødt, som møder en Kalandar eller Dervisch, yder dem strax sin Skjærv.

Af monumentale Bygninger findes i Khiva én Del Moskeer og Medresséer. Moskeerne, som i Centralasien kaldes Machit, ere her meget tarvelige. Den største er Machit-i-Kalan (den store Machit), som kun bestaar af en simpel Lerbbygning, hvis flade Tag bæres af udskaarne Træsøjler. Gulvet er belagt med Græsmaatter, hvorpaa de Indfødte under Bønnen (Naamas) udbrede deres Bedetæpper eller i Mangel af Tæppe det lange Klæde, som de altid have om Livet over deres Don. Paa et ophøjet Stæde, et Lad, som hviler paa fire Piller, knæle de højere Gejstlige. Fra denne Machit fører en Dør ind i den lange Minarets Vindeltrapper. Omkring „Uzum Minar“ gruppere sig alle Khivas seværdige Bygninger, som ligge indenfor den inderste Mur. Den eneste Machit med særlig Udsmykning er Khanens Machit. Den er bygget af Allah-kul-Khan i Verandaform med simple Træsøjler, men Væggene ere overalt beklædte med smukke, hvide og blaa, glasserede Sten med blomstrede, persiske Mønstre. De glasserede Sten, som man finder anvendte til Prydelse paa Machiter og Moskeer overalt i Centralasiens Byer, danne et af Hovedefterladenskaberne her fra ældre Tid. Alt byggedes ellers i umindelige Tider som nu af Ler, der i Løbet af et kort Tidsrum faldt sammen og kun giver en Ophøjning i Terrænet som Levning for Forskeren. Det var min Opgave her at undersøge disse glasserede Sten, hvis Kolleger jeg før havde set i de fleste af Turkestans Byer. Jeg kunde nu opramse hvert Sted, hvor der findes denne Prydelse, men skal her kun nævne nogle enkelte i Forbigaaende, da disse ville blive behandlet andetsteds. De findes i de større Medresséer, hvoraf jeg her vil nævne Mahommed Amin Bahadur Khans, Mohammed Nias Divambegis og en af den nuværende

Khan bygget Medressé, Seit Mahommed Rehim Khans Medressé, som Forsiring i hvide og blaa, blomstrede Mønstre over Indgangsportalernes spidse Buer og rundt langs Tagene af det Indre af Medresséen.

Den største Medressé er den førstnævnte, som vilde tage sig smukt ud, hvis den laa paa en aaben Plads, men intet ligger her, som heller ikke i andre asiatiske Byer, frit for Synet. Alt er klistret og klinet op ad hinanden, idet Asiaterne have den Vane, saasnart en Moske eller en Medressé er fuldført, da at lægge deres Boder op ad disses Mure. Derved at de have den stærke Mur som Støtte, kunne de hurtigt faa sig en lille Bod forfærdiget, som ofte kun bestaar af et lille Tag af Maatter, som støtter sig til nogle opstillede Træstammer. Igjennem en smal Aabning imellem nogle smudsige Boder kommer man op paa en lille Forhøjning og ser nu Medresséens smukke, med glasserede Sten dekorerede Portal foran sig. Til begge Sider af Portalen, der hæver sig højt over Bygningen, løbe lavere Længer, alle med spidse Buer, der paa Muren danne Nischer i denne næsten til Taget. Over Bygningens Hjørner hæve sig smaa, fingerbølformede Taarne, alle beklædte med glasserede Sten, der se saa smukke ud i den intensive Sol, som lyser op i enhver Sprække. Tilvenstre for Portalen staar et ca. 30 Meter højt, fritstaaende, tøndeformet Taarn, overalt dækket med glasserede Sten i blaa og grønne Farver. Det var Meningen, at det skulde være bygget højere, men det er aldrig blevet fuldendt. Dette Taarn, Uzun Minar, og Hazreti-Palwaan Atas Kuppel er det eneste af Khiva, som udefra kan ses over den ca. 15 M. høje, indre Mur, der med sit Indhold dominerer Oasen. Igjennem den store Portals Hvælvinger, der hvile paa murede Piller, gaar man ind i en ca. 70 Kvadratmeter stor Gaard, der omkranses af 4 ens byggede Længer med spidsbuede Nischer og midt i Nischen Dørene til de mange, smaa Værelser. Over alle Nischer findes Forsiring af glasserede Sten og midt i Gaarden en lille Brønd, der, som alle Brønde her, som ikke ere Kildevæld, har saltholdigt Vand. Medresséen har 125 Værelser, der beboes af c. 280 Mollahaspiranter. Medresséerne ere de højeste muhammedanske Dannelsesanstalter, hvorfra alle gejstlige og verdslige Embedsmænd udgaa. Det Væsentligste, der læres her, er Religion, foruden Regning og Skrivning; undertiden lidt Historie og Matematik. Koranen læres udenad paa Arabisk, uden at Sproget læres, og ofte hører man, naar man kommer ind i en Medressé, Mollahaspiranterne oplapre det arabiske Sprog fra alle Gaardens Rum. I Europa tager man ofte Ordet

Mollah i samme Betydning som Gejstlig, men det er ingenlunde det samme. En Mollah kan være gejstlig, men han kan ogsaa være Kjøbmand, Baadfører paa Amu Darja eller have hvilkensomhelst anden Beskæftigelse. Mollah er en Mand, der kan læse Skrift og Tryk i Landets Sprog; Mirza er en Mand, der kan baade læse og skrive sit Modersmaal. Af Mollaher findes her faa og af Mirzaer færre. Mollahaspiranterne sidde ofte flere Aar i Medresséerne og gaa ud herfra med flere eller færre Kundskaber efter deres Behov. Deres Værelser, smaa firkantede Rum, ere udstyrede med den mindst mulige Komfort; et lille Tæppe til at sove paa, en Kungan (Kobberkande) til at varme Teen i og en lille Lerskaal er i Reglen det Hele. I et Hjørne af Værelset paa en Græsmaatte ser man et Par Bøger, lidt Papir, Blæk og nogle Rørpenne, og Væggene ere i Reglen overklistrede med Papirlapper, hvorpaa Bønner ere opskrevne. Af andre større Medresséer findes her Allah-Kul-Khans, Kutluk-Murad-Inaks, Muhammed-Murad-Divambegis og Rahim-Kul-Khans, der alle ere prydede med glasserede Sten. Foruden de her nævnte større findes en Del mindre og, hvad enten de ere store eller smaa, ere de altid byggede i samme Form.

Khivas smukkeste og interessanteste Bygning er Helgenraven (Øvliæn) Hazreti-Palwaan (den hellige Kæmpe), hvorfra talrige, trekantede Helgenflag i alle Farver vaje over den grønne Kuppel. Igjennem en almindelig Lerportal kommer man ind i en aaben Forgaard, hvor en lille Fliserække fører ind igjennem en spidsbuet Port, prydet med glasserede Sten og ovenpaa belæsset med Masser af Oxehorn (Tegu paa Styrke), og staar nu inde i det forreste Gravkammer, der fra Hvælving og Vægge er dækket med Glassur; ikke et Stykke mangler; de smukt tegnede, stiliserede, hvide Blomster og snirklede Stængler tage sig prægtigt ud paa den blaa Bund. Lige for Døren i en glasseret Stensarkofag ligger Maderim Khan begravet. Tilvenstre for denne Sarkofag (Kabir) ligger paa en Stenforhøjning to i en Art sort Marmor huggede Ligsten, der overalt ere prydede med blomstrede Udhugninger i persisk Stil. Disse Sten faas efter Sigende i Bjærgene nordfor Petro Alexandrowsk. Jeg antager, at man hermed mener Punktet Nurata nordfor Byen Kerminah i Bokhara. Herunder ligger Kirgiserkhanen Abdul-Ghassé-Khan og Ana-Yscha-Khan, hvilken sidste formodentlig er Khanens Hustru. De siges at være 800 Aar gamle, men man skal ikke stole paa Mollahernes Opgivelser, da f. Ex. selve Øvliæn siges at være bygget af Allah-Kul-Khan (1821—40). Dog

er det jo muligt, at denne Khan har erstattet en tidligere Bygning med den nye smukkere. Tilvenstre for Indgangen fører en smukt udskaaen Trædør ind i et dystert, hvælvet Kammer, hvor en Scheik (lavere Gejstlige, som holde Vagt og bede ved Helgeners Grave) ligger paa et lille Filttæppe. Han ligger her hele sit Liv og holder Vagt ved Indgangen til Helgenens Grav for at fortjene Saligheden. Efter megen Overtalelse og Løftet om Silou (Drikkepenge) løftes et Forhæng til Side. Vi faa Lov til at se ind igjennem Døren, hvor man i det dystre Halvmørke ser en stor Sarkofag, der er dækket med et guldbroderet Tæppe. Scheiken løftede Tæppet op, saa vi kunde tage den smukke, af glasserede Sten byggede Sarkofag i Øjesyn, hvorunder Khivas eller Khivaks Helgen og Skytspatron ligger begravet. Scheiken fortalte, at Hazreti-Palwaan havde levet for 726 Aar siden og var saa hellig, at en Gang, da hans eneste Søn faldt i Krigen, lod Gud paa hans indtrængende Bønner ham leve op igjen. Foruden Hazreti-Palwaan findes en anden Bygning, det saakaldte Tash-hauli (Stenhuset), der paa Mure, Verandaer og i Værelserne overalt er dækket med Glasur. Alle disse

smukke Bygninger vedligeholdes den Dag i Dag, hvilket ikke er Tilfældet med lignende gamle Mindesmærker i det øvrige Centralasien, hvilke enten ligge i Ruiner, eller hvor de glasserede Sten, der efterhaanden falde ned, erstattes af Ler.

Khanens Palæer, hvoraf han har adskillige, udmærkede sig ved at være blottede for næsten enhver Prydelse. De ere alle udstrakte, fladtagede Lerbygninger med to Etager, byggede i en Art Pavillonstil med mange Verandaer, hvis udskaarne Træsøjler sammen med de udskaarne Trædøre danne det eneste Forsøg paa kunstnerisk Udsmykning. Alle ere de omgivne af store, vel vandede Haver med smaa Damme og de prægtigste Frugttræer. I den nordlige Udkant af Khivak, som Khiva kaldes af de Indfødte, har Kha-

nen bygget et stort Gravkammer, hvor hans egen glasserede Stensarkofag staar færdig til ham. En af hans gode Venner, en forhenværende Divambegi, ligger begravet i en Sarkofag ved Siden af Khanens. Ved Siden af dette Gravkammer ligger indenfor en høj Stenmur en stor Samling tildels tomme Grave færdige til at modtage de af Khanens Hustruer eller Børn, som eventuelt i en nær Fremtid maatte afgaa ved Døden, maaske paa hans eget Bud, thi han tager det ikke saa nøje med Henrettelser. Medens vi vare her, lod han en ung Mand hænge, som havde stjaalet nogle Abrikoser af hans Søns Have. Vi saa tilfældig Forbryderen, da vi en Dag besøgte Fængslet, et lille Rum med Gittervinduer, udenfor hvilket en Khivinsler laa paa Vagt. Den unge Mand sad lænket derinde

med Jærnringe om Hals, Hænder og Fødder. Paa de talrige Begravelsespladser, hvor de spidshvævede Sarkofager (Kabir) ligge i Etager over hinanden, staa mange Grave tomme. Det er nemlig Skik, at en Mand i levende Live lader bygge sin Grav. Stenene i den ene Ende af Sarkofagen sidde løse og kunne let tages ud, saaledes at Liget strax kan sættes ind, naar det paa den med blaat Tøj omvundne Baare i den

Grave i Khiva.

hvide Ligdragt bringes til sit sidste Hvilested paa de solbrændte Usbegers stærke Skuldre.

Under vort Ophold i Khiva blev vi stadig beværtede af Divambegien. Megen Afvexling var der ikke, hver Dag stadig det Samme: Kjødssuppe, Pillaf, en Art Frikadeller fyldte med hakkede Løg foruden Meloner, Druer og Ferskener. Megen Tid maatte vi tilbringe i Skyggen af den høje Veranda, thi som oftest var det uudholdeligt at færdes ude fra Kl. 10 Fm. til Kl. 4 Em. Man vænnede sig efterhaanden til, ligesom Musselmændene, at sidde urokkelig stille paa et Sted uden at byde sig selv det ringeste Arbejde, næppe nok at tænke. Naar man saa med Længsel sad og ventede efter Aftenens Kølighed eller, at et lille Vindpust skulde bringe Forfriskning, var man

ligefrem de talrige Falke, der jagede omkring i Luften efter Duerne, eller Græshopperne, hvis Vinger blinkede i Solen, taknemlig for den Afvexling, de bragte, uden at man derved havde legemlig eller aandelig Anstrængelse. Luften var altid tør og fyldt med Løstøvet. Et Par Gange overraskedes vi af nogle faa Regndraaber, som ere en Sjældenhed her paa denne Aars-tid. Morgen og Aften oversprøjtedes Gaarden med Vand af en gammel Vandbærer, der trippede om med sin Lædersæk fra Gaard til Gaard og vandede. Alt, hvad vi ønskede at se, og som kunde bringes til os, blev bragt. Da jeg udtalte Ønsket om at eje nogle glasserede Sten, blev disse strax bragte paa Khanens Bud sammen med talrige Tegninger over Mønstrene i disse Sten. Vaaben og Tæpper bragtes ind i Gaarden, for at vi kunde se Khivas Produkter.

En Aften forlystede Khanen os med at sende os 3 af sine Musikere og 4 Dansedrenge. To af Musikerne blæste paa Klarinet (Surnaj), og én slog paa Tamburin. Drengene brugte under Dansen to flade Sten som Kastagnetter, hvilke i Forbindelse med de skrigende Klarinetters langtrukne, monotone Melodier gjorde en Helvedeslarm. Drengene (oindjé) opførte ved mystisk Lygteskin forskellige Danse, der ledsagedes af pantomimeagtige Gestus med Armene, vendte Møller og slog Kraftspring paa de udbredte Filttæpper til stor Fornøjelse for de paa Hug omkring os siddende Musselmænd. Det meste af Dansen havde en obscøn Karakter, og Drengene opførte sig fuldstændig, som om de vare Kvinder. Den forreste Del af deres Hoveder var raget, og i Nakken var Haaret opsat i en lang Lok, som gav dem Udseende af feminine Væsener. Alle Beyer og velhavende Folk have som Regel en eller flere af disse Dansedrenge, der ofte gaa som en Slags Handelsvare imellem dem. En god Dansedreng vurderes til c. 300 Kroner.

Forinden vi forlod Khiva, aflagde vi en Afskedsvisit hos Khanen og hans Søn, Tronfølgeren, der modtog os som forrige Gang i deres Haver. Jeg aftalte med Sønnen, at vi skulde mødes ved Pariserudstillingen næste Aar, og haade Khanen og hans Søn forærede os smukke, guldbroderede, røde og spraglede, khivinske Silkedragter og Tæpper til Erindring om vort Besøg.

Tidlig om Morgenen d. 21. Juli afgik to Arbaer med vor Bagage ad Urgendtsch til. Den gamle Diwambegi og hans to Sønner mødte for at tage Afsked med os. Diwambegien medgav os Breve til de Beyer, vi paa vor Vej vilde passere, og som skulde skaffe os Logi. Selv kjørte vi i to Fjedertarasser, som Diwambegien havde laant os. To med Krumsabler be-

væbnede, ridende Djigiter anførte Toget for at tjene som Vejvisere og for at undersøge, om Veje og Broer over Ariker vare passable. Inden vi kom udenfor Byens Mure, maatte vi dog gjøre Holdt hos den gamle, blinde Diwambegi, Palwaan Murad, der nu førte Titel af Mirzabaaschi hos Khanen. Den Gamle, der boede i en stor Lergaard, anrettede det sædvanlige Zijafat (Festmaaltid) bestaaende af Pillaf og Masser af Kjød og Fedtsuppe for os. Han talte stadig om sit tabte Syn og spurgte os, om Lægerne i Paris vare bedre end deres Kolleger i Stambul. Vi anbefalede den Gamle, der vist led af graa Stær, at rejse med Tronfølgeren til Paris. Paa hans Opfordring fotograferede jeg ham med alle hans Dolke, Sabel og russiske Ordener og maatte love ham at sende ham et Exemplar deraf. Han berigede os med en Top hvidt Sukker, en Kasse Kandis og nogle Stykker Silketøj. Saa rullede vi da omsider ud igjennem de gamle, høje Lermure, igjennem den gamle, jærnbeslaaede Træport, hvorpaa Turkomannernes Øxer ofte have dundret, ud i den prægtige, velvandede Oase, hvor alt er grønt, alt inddelt i Firkanter, hvor Ris (Schale), Durra (Djuaré), Luzerne (Jyrindscha), Meloner (Kaun), Hamp (Kendir), Tobak (Tamaki) og Bomuld (Chaaavtsche) voxer frodigt, og alle Ariker beskygges af Popler og Djigda, bag hvis Løv de gule, høje Lermures Firkanter skinne frem. I Kislakerne vaje talrige Allam (Helgenflag) over Gumbaser og Mazarer; Børn i gule Dragter, halvvoxne Piger i røde, og de Voxne med sorte Slærgule. Vejen er skrækkelig i den opkjørte og nu stenhaarde Løss, og hvert Øjeblik tror man, at Vognen maa vælte. Vinden er glohed, og Støvet skjuler ofte alt for vore Øjne. Paa en Bakke med talrige Lergrave holder et Ligtog med Kvinder og Børn i Følge. I en sumpet Dam ved Siden af er der fuldt af Stylteløbere, som paa deres lange, røde Ben spankulere omkring med Liv og Lyst.

I den befæstede Markedsplads Karaman gjorde vi Holdt og drak Te i en Tchaj-chané ivrigt begloede af de talrige Markedsgjæster, der her tuske med Faar, Heste, Æsler og vævede Sager. Vi passere en smal Buebro, bygget af de Indfødte over en bred Arik, og komme nu ind i et lille Ørkenbælte, hvor vi maa staa af og vade igjennem det varme Sand, der her laa i høje Banker. Vi ere snart inde i Urgendtsch' Oase. En af vore Djigiter rider i Forvejen for at skaffe Kvartér, og Tarantasserne rumle nu ind i en stor, skummel Lerbygning, hvor der af den herboende Bey anvises os Bolig under en stor, skyggefuld Veranda,

der vendte ud til hans lille Have. Da det var vor Hensigt strax at gaa videre, skaffede Beyen Baadfolkene til Stede, som skulde sejle os nordpaa. Vi akkorderede med den gamle Baadfører om Betalingen, der efter megen Forhandling gik ned fra 80 Kr. til 24 Kr. Forinden vi lagde os til Hvile under vore Moskitonet, gik vi en lille Tur igennem Byen Urgendtsch (Tasa-Urgendtsch, som den hedder); den laa lige ved Siden af Beyens Gaard. Den har som de sædvanlige Lerbyer her med en lille Bazar ingen Særdigheder, ca. 6000 Indbyggere og er omgivet af en høj, kreneleret Mur med konisk formede Bastioner, alt opført af Löss. I Omegnen finder betydelig Bomuldsdyrkning Sted.

D. 22. Juli købte vi sex Høns, nogle Grøn-sager, Ris og Smør hos Beyen og kørte nu videre med vore Vogne til Flodbredden. Beyen med sin Søn og sine Djigiter fulgte os til Ariken, hvori vort Gema laa parat. Snart vare vi ude paa Amu Darja, hvor en støvfri, frisk Vind bragte behagelig Kølighed til Afveksling fra Landets Glohede og Støv. Friske, grønne Bredder havde vi til begge Sider. De brede, lave Forstrande ere her bevoxede med lave Tamarisker, hvor store Flokke af Køer og Æsler græsse. Kun nogle faa Kilometer kom vi nordefter, før den stærke Nordøstvind tvang os til at gjøre Holdt. Medens vi endnu laa og sov i Gemaet under vore Moskitonet, og vore Haner galede om Kap, sejlede Folkene afsted med os. Bredderne ere stadig ensformige, grønne og forfriskende for Øjet. Lave og aldeles plane Forstrande bevoxede med Tamarisk, høje Græstuer og Kameltorn gaa ca. 1 Mil ind i Landet. Store Græshoppesværme fare op fra Tuerne og flyve som tætte Snefnug over Floden. I Horisonten se vi store, sorte Skyer, som bestaa af disse samme Dyr. Mængder af Terner, Raager og Falke fare skrigende omkring. Floden er her ca. 1½ Km. bred og fuld af Sandrevler, hvor Ternerne sidde paa Rad. Naar vi skulde indtage vore Maaltider, gik vi i Land, lavede et Arne-sted af Jord, som Folkene vare vant til, og Sherif tilberedte nu vor sædvanlige Pillaf i den store Kobberkjedel. Af og til kom en laset Fyr fra et nærliggende Maattehus ned og slog en Passiar af med os. Naar vi sejlede paa Floden, var Varmen ikke særlig generende; den stadige Nordøstvind havde frit Spil. Ved Solnedgang indtraadte en forunderlig Ro over Landskabet; ikke en Lyd hørte man, Floden var glat som et Spejl, og Baaden fløj lydløst med Strømmens Fart. En halv Times Tid efter Solnedgang krusedes Floden atter let, Fuldmaanens gule Skive hævede sig

op af Vandet og kastede sit magiske Skjær over den krusede Flade, der fra Vestsiden af Pamir kæmper sig igjennem lutter trøstesløse Ørkener og gjør, at Millioner af Mennesker finde Føde ved dens Bredder.

D. 24. Juli gled vi atter hurtigt videre nordpaa. Mod Øst staa udstrakte Togajer (Skove) langs Bredden; bag ved grüne de frygtede, gule Sandbanker; mod Øst se vi Oaserne bag den grønne Forstrand. Vi passere de store Ruiner af Gjaur Kala (de Vantros Borg) sydfor Bjærgene Sultan-baabaa. De høje Lermure og Taarne staa endnu temmelig velholdte i to Etager. Ser man fra Nord ned mod denne Borg, har man et Kronborgvue en miniature. Vi passere flere Færgesteder (Gusar), hvor de Indfødte, der bo ved Bredden i et Maattehus, færgede Folk over for nogle Pul. Vi komme nu ind mellem Bjærgene Sultan-baabaa (Sultanernes Bedstefader), som her tilsyneladende umotiveret hæve sig i det flade Landskab. Mod Vest ere de kun lave Banker, mod Øst ca. 600 M. høje, men lidet udstrakte Skiferbjærg, der staa stejlt ned til Bredden. Vi gjorde Holdt ved Tamariskerne paa Østbredden og steg op paa Toppen af de i de latterligste Former forvitrede Skiferbjærg. Herfra har man en prægtig Udsigt over Oaserne sydfor Aralsøen. Vide, plane Strækninger med frodigt Grønt og mange Træer omkring de sammenlimede Masser af Lertærninger, der angive Landsbyerne og rundt om det Hele den gule Ørkenramme. Efterhaanden, som vi komme længere nordpaa, se vi Smaabyer paa begge Flodbredder; tilhøjre Kirgisernes usle Lerbyer (Aüler) og tilvenstre Usbekernes af frugtbare Marker med den høje Majs lignende Durra omgivne Kislaker. Byerne ligge tæt op ad Floden, og flere Steder er Vandet trængt ind og har ødelagt Mængder af Huse, der dels staa i Vand til midt paa Murene og dels hænge faldefærdige ud over Floden.

Vi passere Byen Kiptjak, der, som en lille Havne-stad, ligger med sine Mure klods op til Vandet. Her bygges rundt om paa Bredden mange Gemaer og Kayker. I Byen, hvis Halvdel bestaar af Kirgisjurter, findes en lille Basar. Nordøst for Kiptjak paa østre Bred ligger en stor Medressé paa et øde Sted omgivet af Grave tæt ved Floden, hvor Mollahaspiranterne fjærnt fra Verdens Larm studere Koranen. Lige ved Medresséen ligger paa en høj Banke et lille Fort, der kun bestaar af en høj, cirkelformet Lermur. Det er et Kafir-Kala (Vantros Borg) og stammer rimeligvis fra Kalmukkerne, som under Anførsel af Tengishkhan i det 12. Aarhundrede oversvømmede disse Egne. Østbredden er nu kranset med en udstrakt og tæt Skov-

brømme, hvorfra vi om Aftenen høre Schakalernes Tuden, og hvor Tigeren findes i prægtige Exemplarer. Vestbredden bestaar mest af Tamariskstepper, der brydes af et temmelig højt Bakkedrag overfyldt med Mængder af spidsbuede Lergravminder og rundkulede Gumbaser. Ved disse Grave bør man ikke lægge til, sig vore Folk, da Luften er opfyldt af Aander. For disse Aander nære Beboerne her en overtroisk Frygt, og for at holde dem borte bære de saa godt som alle et lille Sølvhylster, der indeholder skrevne Bønner, indsyet i Toppen af den lille, broderede Kalot, som de bære under Pelshuen.

Tidlig om Morgenen d. 25. Juli lagde vi til ud for Byen Chodscheli og sendte strax Sherif til Hest ind til den derboende Bey med vore Skrivelser fra Diwambegien i Khiva, hvilke lød paa, at enhver khi-vinsk Bey, i hvis Distrikt vi færdedes, skulde skaffe os et godt Hus, der laa paa et køligt Sted, servere os et Zijafat (Festmaaltid) og skaffe os Heste, Vogne, Kanoer og Tjenere, naar vi maatte ønske det. Sherif kom ogsaa snart efter tilbage med en lille, russisk Fjedervogn og to Arbaer, og med disse agede vi nu igjennem en blomstrende Steppe de 4 Km. ned til Byen. Sherif maatte være Kusk, da Beyen ingen Folk havde, som forstod at behandle dette Kjøretøj, som en Russer havde foræret ham. Igjennem en fattigt udseende Lerby, i hvis Basar der tilsyneladende ikke var andre Salgsgjenstande end Kjød, Meloner og de aldrig manglende Tændstikker, komme vi i Ud-kanten af denne til Beyens Borg, der var omgivet med de obligate, høje Lermure. I Skyggen af nogle Piletræer ved Randen af en lille Dam var der opstillet et Maaltid til os bestaaende af Pillaf, kogt Kjød og kogte Græskar (Kaduh) samt Meloner, Druer og Blommer. En stor Kirgiserjurte, et forøvrigt behageligere Opholdssted end de støvede Lerhuse, skulde tjene os til Hotel. Beyen viste sig ikke selv, rimeligvis fordi han ikke vilde have andet med disse Kafirer at gjøre, end han var nødt til. Vi lod der for spørge hos ham om, hvad det skulde betyde, at han ikke var tilstede, naar fremmede Gjæster besøgte hans Hus, og saa kom den gamle Graaskjæg af en Bey tilstede og gjorde mange Undskyldninger. Han havde haft saa travlt. Men vi havde nu besøgt for mange af den Slags Mennesker, til at vi ikke skulde kjende den virkelige Grund. Fanatismen er stor hos alle Centralasiens Muhammedanere; kun tør de ikke vise den for tydeligt.

Beyen *Chodscha-Bi* (Bi er hans Rang) fortalte os, at hans Residens Chodscheli bestod af ca. 5—600 Huse,

hvilket giver et Indbyggerantal af ca. 3—4000 — Sandheden er, at Byen har ca. 150 Huse med ca. 7—800 Indbyggere — og at hans Oldefader Chodscha (o: Lærer), der kom fra Medina, havde kaldt Folk sammen til dette gode Sted og ladet dem bygge Byen, som efter ham fik Navnet Chodscheli. Han selv havde været Bey her i 51 Aar, en mærkelig lang Tid for en muhammedansk Embedsmand. Byen har tidligere været omgivet af Mure, men disse ligge for Størstedelen i Ruiner. Der er intetsomhelst Seværdigt i denne By; saavel Medresser som Machiter ere smaa og kun simple Lerhuse. Med Undtagelse af Vestsiden er Terrænet omkring Byen næsten plant og dækket med Durra, Melon og Sesammarker. Vi blev her en Dag over og undersøgte et Par Helgengrave, som ikke kunne finde Omtale her. Kun den tvungne Visit af lagde Beyen hos os, uagtet han det meste af den Dag, vi vare hos ham, laa en halv Snes Skridt fra os og holdt Raad med sine Mænd. Paa nogle Filttæpper, som vare udbredte rundt om den lille Dam, sad han snart paa Hug, snart laa han paa Ryggen, omgivet af 5—6 banditagtige, gamle Fyre, og administrerede herfra sin Provins, afsagde Domme og udsendte Ryttere med Ordre til forskellige Steder. Eftersom Solen generede ham, rullede han fra det ene Filttæppe over paa det andet, og hans Raad rullede efter ham.

I Løbet af Dagen blev adskillige førte frem for ham. To Mænd, der var komne i Strid om Vandet til Overrisling af Markerne, blev førte frem paa en Gang og forhørte. De sad paa Hug overfor hinanden og skjændtes højroestet midt under Retshandlingen. Beyen tog det Hele med stoisk Ro; af og til rejste han sig op paa Hug ved Hjælp af sin lange Stok og sagde et Par forsonlige Ord. Saa erklærede den ene af de stridende Parter, at han slet ikke vilde have med Beyens Afgjørelse at skaffe og gik sin Vej. Beyen kaldte ham saa tilbage, og man fortsatte. Naar han da mente at have hørt tilstrækkeligt om Sagen, blev Parterne dimitterede, og Beyen og hans Raad strakte sig nu paa Tæpperne og tænkte over hvilken Dom, der skulde afsiges. Saa rejste de sig op paa Hug, talte et Par Ord sammen, og Beyen skrev da op paa en lille Papirslap og satte sit Segl med Tusk under den inappellable Dom. Saaledes gik det hele Dagen igjennem, og Folk, der kom i Strid med hinanden ude paa Markerne, gik strax til Beyen for at faa hans Dom i Sagen. Naar der var en Pavse i den middelalderlige Administration, blev Pillaf eller Te bragt ud paa Tæpperne. Beyen og hans Mænd samlede sig i en Kreds omkring Fadet, strøg sig i Skjægget, spiste

Pillafen med Fingrene, og efter Maaltidet strøg de sig atter i Skjægget og sagde: „Allah Akbar!“ (Gud er stor!). Saa tog man atter fat paa Raadslagningen eller forrettede den daglige Naamas (Bøn) med sagte Fremmuflen af den arabiske Remse, som de fleste Muhammedanere her kunne udenad, men som de færreste kjende i Oversættelse. Naamasen skal forrettes 5 Gange om Dagen, og den ledsages af utallige Bøjninger, hvorunder Panden ofte berører Jorden. Naar flere bede paa samme Tid, sker det altid i exercitsmæssig Takt. Bønnen i de store Moskeer i Bokhara og Turkestan, hvor ofte flere tusinde Mennesker bede samtidig, faar Udseende af forberedende Øvelser i en Gymnastiksal. Medens den gamle Bey var optagen af sine Forretninger, stod hans Døtre og Koner og kigede nysgjerrigt ud igjennem Døren paa de mærkelige Fremmede. Døtrene bare alle store Sølvringe med paa-trukne Perler i Næsen, en højst uskøn Prydelse, som er almindelig i Khanatet Khiva og anvendes enkelte Steder i Bokhara, men sjældent. Kvinderne færdes overhovedet mere frit ude i Provinsstæderne end i de store Byer. I Bokhara møder man aldrig en utilsløret Kvinde; i Khiva gaar det mindre strængt til, dog gaa Usbekernes Kvinder næsten altid tilslørede paa Gaden, hvorimod Nomadernes Kvinder, der komme til Byen, enten aldeles ikke tilsløre sig eller kun kaste en lille Lærredskaabe eller et Tørklæde over Hovedet, naar Mænd passere dem. Her oppe i denne Afkrog af Verden ser man saa godt som aldrig et Slør. Møder man en Kvinde, sætter hun sig i Reglen paa Hug og vender Ryggen til En, medens man passerer. Chodschelis Befolkning bestaar af Usbeker, Kasakker og de mongolsk udseende Karakalpaker (de med de sorte Huer). Typen er ofte meget udvisket. Dog kan man som Regel kjende hver Enkelt ved nøjere Eftersyn. Ren usbekisk Type synes ringe repræsenteret her.

D. 27. Juli forlod vi Chodscheli, efter at vi først maatte give Beyen et Brev, hvori der efter hans Anmodning skulde staa, at han havde behandlet os godt. Det havde nemlig Divambegien i Khiva fordret, og hvis han ikke fik et saadant Brev, vilde det gaa ham meget ilde. Jeg skrev paa Engelsk paa et Visitkort, hvilket rimeligvis vil koste dem nogen Møje at faa oversat. Beyen overlod os sin lille Vogn, to Arbaer til Bagagen og en Djigit, der skulde ride i Forvejen som Vejviser, alt fordi han havde faaet Befaling dertil. Har man ikke gode Anbefalinger her i disse Egne, som overhovedet overalt i Centralasien, bliver der ikke ydet den Rejsende den mindste Tjeneste, og

alt er lukket for ham. Men det vidste vi af Erfaring.

Vi kom nu igjennem milevide Stepper, der ere bevoxede med lave Tamariskbuske, Kameltorn og mærkelig nok Rør, der sandsynligvis stamme fra Amu Darja, som før har haft Retning over mod Byen Kona Urgendtsch og løbet til det kaspiske Hav. Rørene have nu akklimatiseret sig her i den tørre Løssbund. Vejene ere skrækkelige i den i den vaade Tid opkjørte og nu faste Løss. Vognen truede hvert Øjeblik med at vælte, medens Støvet stod i tætte Skyer op om os, og Solen brændte med frygtelig Kraft. Hist og her ser man nogle Kirgiserkibitker¹⁾ omgivne af en lille Hjord Kameler, Geder og Æsler, der finde en sparsom Føde imellem Tamariskerne. Kirgiserne høste Tamariskerne og bruge dem som Brænde. Snavsede Koner og rød-klædte Smaapiger ere i Færd med at bære Knipper af dem ind i Jurten. Flere Steder paa Vejen findes en lille, indfødt Kro i Form af et lille Lerhus eller en Hytte af Maatter, hvor en Kirgiser forsyner den Vejfarende med Vand til Hesten, varmt Vand til Teen og en Tjillim (Vandpibe), der gaar fra Mund til Mund, idet Enhver kun tager et Drag, som han suger ned i Lungerne. Da vi havde kjørt Halvvejen, gjorde vi Holdt i et saadant Maattehus, hvor en Kirgiserkone beværtede os med Kumysh, den syrlige, gjærede Hoppe-mælk, som hun opbevarede i en uhyre snavset Lædersæk. Kirgiserne her have ikke den fænomene Grimhed, som udmærker deres Kolleger i det østlige Turkestan og Pamir. De mongolske Træk i Typen ere blevne mere og mere udviskede, efterhaanden som de have fjærnet sig mere og mere fra den Race, som oprindelig har bragt disse Træk i deres tyrkiske Ansigter.

Ca. 10 Km. fra Chodscheli gaar Vejen imellem to Banker, som fuldstændig ere dækkede med Gravsteder. Paa Afstand ser det ud, som om der laa et Par smaa Byer, thi i Nærheden af de fleste Begravelser er der bygget et lille Lerhus, hvis aabne Sider vende ud til Graven, og hvor den Afdødes Familie af og til kommer hen for at forrette Andagt. Over disse høve sig højere, rundkuplede Gumbaser (Gravkamre) over fornemmere Afdøde eller Helgener. Paa den nord-

¹⁾ Kibitke er egentlig et russisk Ord for Jurte, men anvendes ogsaa af de Indfødte. Jurte er egentlig Benævnelsen paa Stedet, hvor Teltet staar, og Kara-aj (sort Hus) er det virkelige Navn paa det kirgisiske Filtelt; dog bruges alle Ord i Flæng. Stadboerne her sige næsten altid bisdeki, Jurte (min Fødeby) og aldrig bisdeki shahr (By).

ligste Gravbanke knejser en stor Gumbas, der bestaar af 7 mindre Hvælvinger, byggede i Forlængelse af hverandre. Over den tunge, firkantede Lerportal vajer det hvide Flag, og indeni findes en 33 Skridt lang Kabr (Sarkofag) af Mursten. Her hviler en af Kharezms store Helgener, Schamghun Pajgambar (Profeten Schamghun). Han skal have været en enorm Kæmpe, thi Sarkofagen naar ham kun fra Hoved til Knæ. De paa Bankerne liggende Graves forskellige Karakter vidne om den blandede Befolkning, der her stedes til Hvile. Enkelte betegnes ved den spidsbuede Lerforhøjning, som ellers anvendes overalt i Bokhara og Turkestan, andre ved en firkantet eller oval Lermur, atter andre kun ved en Jorddyng, hvor Hovedenden betegnes ved, at den Baare, hvorpaa Liget er bragt til Graven, er stukken ned i Jorden. Kirgiserne bruge i Reglen her at sætte en malet Stenpille eller Pæl, hvorpaa den Afdødes Navn staar, ved Hovedenden af Graven. I Reglen staar tillige den Afdødes Faders og Bedstefaders Navne ogsaa paa Pælen. I Nærheden af Schamghuns Gumbas fandtes et stort Stenkar med Dekorationer og Inskription. Den tilstedeværende Scheik fortalte, at Schamghuns Hund havde brugt Karret til Ædekar; en Kæmpe maatte selvfølgelig ogsaa have en Kæmpehund, dog er det mest rimeligt, at Karret har været brugt til Opbevaring af Drikkevand, da saadanne Stenkar ogsaa findes i Machiter og Gumbaser i Bokhara.

Gjennembagte af Sol og gjorde halvt ukjendelige af Løsstøvet, der er saa fint som det finest malede Mel, ankom vi henad Aften til Oasen med Byen Kona Urgendtsch (Kona eller Kona, som Khivinserne sige, er et persisk Ord, der betyder gammel; det anvendes kun om Ting, ikke om levende Væsener). Vi havde da været omtrent en hel Dag om at kjøre de 38 Km. Allerede nogle Km. vestfor Chodscheli havde vi set en spids Gjenstand rage højt op over Oasen. Vi gjettede ganske vist paa, at det var den høje, gamle Minaret, men havde dog ikke troet, at den ualmindelig tynde og høje Spids kunde være et Taarn; især da høje Taarne ere meget sjældne i Centralasien. Med Undtagelse af de i Khiva nævnte, findes kun en Minaret i Bokhara (de Dødes Taarn) og en ganske ny i Andisjan af betydelig Højde. De centralasiatiske Byer byde ikke det Syn som f. Ex. de muhammedanske Stæder Kaïro og Konstantinopel med deres Masser af høje, slanke Minareter. Har man passeret Ørkenen eller Stepperne her, tager en centralasiatisk Oase sig ud som en frodig Skov, hvori man hist og her skimter en gulgraa Lermur. Eftersom vi kom nærmere til

Byen, viste det sig dog at være den gamle Minaret, som nu i ca. 700 Aar har knejset over det berømte og berygtede Røverkhanat, der efter de Indfødtes Sigende skal have haft saa mægtige Khaner, at de udstrakte deres Erobringer over Persien til Hindustan. En af disse mægtige Khaner var Karaschmischah, det er sandsynligvis kun Kharezmi-Shah d. v. s. Schahen i Kharezmi. Han var netop gaaet sydpaa for at tugte Merv og Schahen i Persien, da den frygtelige Tengishkhan ankom til Kona Urgendtsch og erobrede Staden med sine Kalmukker. Da Karaschmischah fik Bud herom, drog han tilbage og jog Tengishkhans Horder ud af Kharezmi. Under Karaschmischahs Tid skal K. Urgendtsch have været saa stor, at man kunde gaa paa dens Tage lige til Bokhara. Hvorom Alting er, vidne disse drastisk fremstillede Sagn dog om, at Aralsøen paa denne Tid ikke har existeret, at Amu Darja har ført sit Løb vestpaa sydfør Kona Urgendtsch til det kaspiske Hav, at Amu Darja muligvis har ført større Vandmasser den Gang end nu som Følge af større Gletschermasser i Pamir, og at maaske hele Terrænet fra Kona Urgendtsch har været bebygget til langt mod Øst over i det nuværende bokharske Terræn. Ved Indgangen til Byen kom sex bevæbnede Ryttere, der vare sendte af Beyen, for at tage imod os, og med disse foran kjørte vi standsmæssigt igjennem de frodige Durramarker og de tæt bevoxede Alléer igjennem den lukkede Basar til Beyens Kala, ved hvis Port han selv tog imod os og anviste os en Bolig indenfor sine Mure.

Fra d. 27. Juli til 6. August blev vi i Kona Urgendtsch for at tage de gamle Ruiner i Øjesyn. Det nuværende Kona Urgendtsch, der ligger nordøst for det Sted, hvor den gamle Hovedstad har ligget, er kun ca. et halvt Aarhundrede gammelt. Det er omgivet af en Lermur, der nu mange Steder er falden ned, og Vandtilførslen til Byen sker ved en eneste dyb Arik, som føres hertil fra et Punkt imellem Chodscheli og Kiptjak. Denne Arik sander ofte til, saa man af og til ser Baadene, som færdes op igjennem den, ligge fuldstændig paa tørt Land, og det koster Beboerne store Anstrængelser i den Tid, da Amu fører ringe Vandmasse, at undgaa Vandmangel. Byen med de fladtagede Lerhuse, der ligge klinede op ad hverandre, og de med Maatter overdækkede Gader ligne ellers alle de andre Byer i Centralasien. Den har et lille overdækket Seraj, hvor der væsenligst handles med russiske Tøjer, medens der fra de smaa Boder drives Handel med den hjemlige Industri. Paa de store Basardage, Søndag og Onsdag, finder ret livlig Handel

Sted. Fra den tidlige Morgenstund ser man Folk paa Æsel-, Kamel- og Hesteryg strømme til Byen fra alle Kanter. Usbeker og Yomuter med høje Pelshuer, Kirgisere med komiske, flade Filthatte eller et Stykke sammensyet Skind, som foroven ender i en Top, paa Hovedet og de mongolsk udseende Karakalpaker med smaa, runde Pelshuer: Alle ere de bevæbnede med Krumsabel eller Knive i Bæltet, en stor Luntebøsse eller et Spyd. Hver Kjøbmand i Basaren har sine Vaaben staaende hos sig i Boden. Alt ser ud, som om Byen var paa Krigsfod, og Beyen, Scheik Nazar Bey, har altid en større Vagt udenfor sit Hus. Udenfor hans Port staar en lang Række gamle, russiske Berdangeværer lænede op til den høje Stenmur og giver Huset Udseende af en europæisk Hovedvagt. Han fortæller os, at det ofte er ham besværligt at holde Styr paa de mange forskjelligartede Folk, som vel tale ét Sprog (tyrkisk Dialekt), men som altid ligge i Strid med hverandre. Det er da navnlig de røverske Yomuter, der, den turkomanniske Races Karakter tro, altid ere paa Spil.

Medens vi opholdt os her, fangede Beyens Folk et Par Hestetyve, som til Skam og Skjændsel for alle Ligesindede blev anbragte i den mest befærdede Bypport med Lænker om Hals, Arme og Ben. Her skulde de sidde i 20 Dage, for at de Forbipasserende kunde se, hvilke Skurke disse Fyre vare. Det syntes ikke at tage særligt haardt paa dem, thi hver Morgen, naar vi kom forbi, afleverede de altid et „Salam Aleikum“ med et bredt Smil. Havde det været Beyens Heste, de havde stjaalet, vare de formodentlig blevne hængte strax, thi Straffens Størrelse retter sig her altid efter dens sociale Stilling, hos hvem Tyveriet er begaaet.

Handelen i Basaren er mest Smaahandel. En Kirgiser eller Yomut kommer til Byen for at sælge en vævet Sadeltaske (Kurdjum), et vævet Tæppe eller nogle spraglede Filttæpper, en anden kommer med nogle Skind eller Kvæg, altsammen for at tiltuske sig europæiske Varer, især Tøjer. Større Lagre af den indfødte Industri findes ikke. De yomutiske Tæpper ere fortræffelige og smukke i Mønstre og Farver, men nu hænder det af og til, at et Tæppe er farvet med de slette Anilinfarver. De bedste Tæpper her koste ca. 4 Rubler pr. Kvadrat-arschim. Som alle Asiater, forlangte de det Firedobbelt, naar vi Fremmede spurgte om Prisen, og naar vi indlod os i Handel med dem, sagde de hver Gang til Sherif: „Sig til ham, at han skal give det eller det for Gjenstanden, saa skal du faa en Del af Gevinsten,“ og Sherif svarede hver Gang: „Ti stille; de forstaa alt, hvad Du siger og kjende

Prisen paa alt.“ Der er ingen, der forstaa saa godt og generer sig saa lidt for at snyde i Handel som Asiaten, og man skal ikke undse sig her for at byde ham strax en Sjattedel af, hvad han forlanger. Naar man har kjøbt, kan man være ganske rolig for, at man i Reglen har maattet betale for meget alligevel. Enkelte Ting kan man ofte købe billigt, fordi den Indfødte sjælden har Begreb om, hvad Tingen egentlig er værd, ofte ikke hvad han selv har givet for den, fordi han ikke fører Regnskab, og navnlig naar man kjøber flere Ting ad Gangen under ét, da den Indfødte ikke kan overse, hvor meget han faar for hvert Stykke og fristes ved at faa en større Sum strax. De bedste Tæpper, der forfærdiges, erhverves altid af Khanen, og kun anden Klasses falbydes. Det Samme sker med de pragtfulde Tigerskind; disse skulle alle afleveres til Khanen. Omkring de nordfor Kona Urgendtsch liggende Byer Kungrad og Tjimbaj dræbes hvert Aar adskillige Tigre. Det er den samme som den bengalske Kongetiger, der jo ogsaa andre Steder i Asien vandrer langt nordpaa, f. Ex. til Kina og Sibirien. Her skal der efter de Indfødtes Sigende findes mange rundt om i Rørskovene ved Amu og sydfor Aralsøen. De hjemsøge ofte føleligt Nomadernes Hjorder, og aarlig blive Mennesker ædte af dem. Ved flere Skove langs Amus nordlige Løb tør Baadfolkene ikke fortoje om Natten af Frygt for Jolbarsen (Tigeren). Af Seværdigheder findes absolut ingen i den nuværende By. Machiterne ere smaa Lerhuse, Medresséerne smaa Lergaarde, alle med en lille Plantegruppe i Midten. Khanen har et Palæ her, Tjaardarra hauli (vel afledet af det persiske Tjaar-darja = fire Floder). Det er omgivet af udstrakte Frugthaver, som vel have været vandede af fire Ariker. Selve Palæet er en stor, simpel Lerbygning, hvis Værelser under Khanens Fraværelse saa ud, som om de brugtes til Kvægstalde.

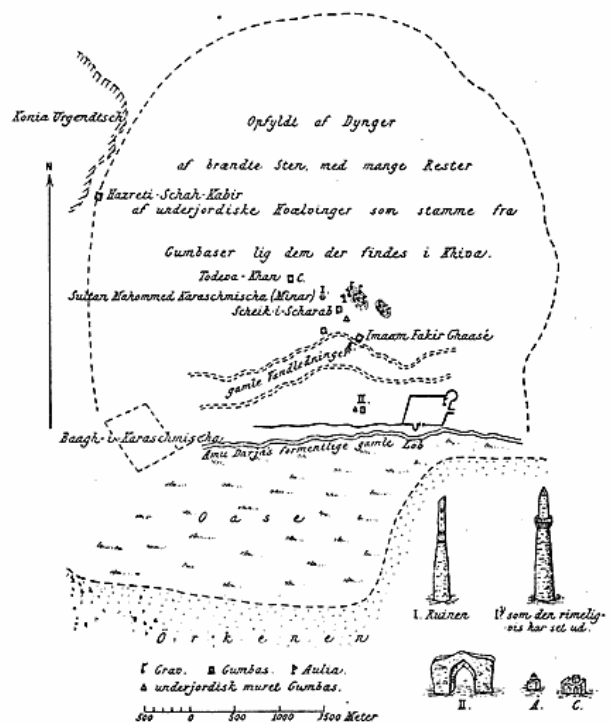
Egnene her ere især bekjendte for deres udmærkede Meloner, hvilke Khanen udtrykkelig bemærkede vare de bedste i hele Verden. Mange Indfødte leve her for Størstedelen i Sommertiden af Meloner og Brød, og færdes de ude i Landet til Hest, bestaar deres Proviantforsyning i Reglen af et Par Meloner. Naar Rytteren har spist det Indre af Frugten, giver han sin Hest Resterne. Under vort Ophold hos Beyen bestod vor Føde udelukkende af Meloner og Pillaf uden Spor af anden Afvexling. Den mest velmagende Melon er den saakaldte Samscha, som af Tadsjikerne i Turkestan kaldes Sandalak; derefter en større Melonart Kaün, og hen ad Efteraaret modnes den kæmpestore Karbus (Vandmelonen). Græskarret (Kaduh) bli-

ver her meget stort og Skallen saa haard, at den almindelig bruges til Spand.

Efter Beyens Udsagn er kun en ringe Del af selve Byens Befolkning Usbeker, hvorimod den største Del bestaar af Yomuter og Kasakker. Mange ere meget forfaldne til Nydelsen af Opium, som dyrkes i enhver Have. Den tørrede Opiumskapsel males til Pulver, røres ud i Vand og drikkes, hvorimod Rygningen af Opium er ukjendt. Et Par Nætter, medens vi sov i Beyens Gaard under vore Moskitonet, vaagnede vi ved at høre et Skud i Nærheden. Vi spurgte da Beyen om, hvad den natlige Skyden betød. „Aah,“ svarede han, „det er kun en af mine Folk, som drikker for megen Opium, og naar han er sovet for fast ind, skyder jeg et Skud af lige for Ørene af ham, saa vaagner han op.“ Forøvrigt gav Skydningen Anledning til, at Vanskelighederne ved at falde i Søvn her i disse Byer blev endnu større. Hele Natten igjennem hylede Hundene og skrydede Æslerne, saa det næsten var umuligt at faa Søvn i Øjnene. Om Dagen var Heden ganske utaalelig. Fra Kl. 7½ Fm. bragte den bagende Sol fra en skyfri Himmel En fuldstændig i Dvale og hindrede saavel legemligt som aandeligt Arbejde. Tidligt om Morgenen maatte man ud for at arbejde et Par Timer, og naar Solen var kommen ca. 20° over Horisonten, flygtede man ligefrem hjem i Skyggen.

Seværdighederne ved Kona Urgendtsch ligge sydvest for Byen. Udenfor Byens Haver ligger en ca. ¼ Kvadratmil stor, øde Plads opfyldt af Dynger af Mursten og Ler, Rester af gamle Gravhvelvinger og Vandingskanaler. De store Dynger ere dannede af den gamle Stads sammenstyrtede Huse, som rimeligvis have haft samme Karakter som de nuværende, dog, efter de talrige brændte Sten at dømme, ser det ud, som om man i sin Tid mere havde benyttet dette solidere Materiale end de nuværende overalt brugte soltørrede Sten, der selvfølgelig kun kunne holde Stand imod Klimaet i forholdsvis kort Tid. Over disse Tomter hæve sig nogle temmelig velholdte Ruiner, som, byggede af nogle aldeles fortrinlige, gulbrune Mursten, have kunnet trodse Tidens Tand. Gaa vi ud fra den nuværende By mod Sydvest, ville vi træffe dem alle omtrent i en Linje. Lige udenfor Byens Mure imellem en forvirret Hob af nyere Gravsteder træffe vi Øvliæen Hazreti Shah-i-Kabir, et stort Gravkammer bygget af brændte Sten, paa Toppen af hvis flade Kuppel troner en glasseret Stentop, den saakaldte Kobbæ, der ogsaa ofte bruges som Prydelse paa Hovedenden af adskillige Grave. Indgangen prydes af en

høj, rektangulær Portal forsynet med en mægtig Indskrift af ophøjet, hvid Glasur paa blaa Bund og prægtigt udførte, stiliserede Blomsterdekorationer. De store, hvide, slyngede, arabiske Bogstaver paa den blaa Grund, denne bleu royal, som man nu har saa ondt ved at fremstille, tog sig pragtfuldt ud. Inde i Gravhvelvingen, der er mørk og dyster, findes en stor, glasseret Stensarkofag, der er noget af det smukkeste, man sikkert vil finde af den Art. De mange Farver og Forsiringer ere særdeles smagfuldt sammenstillede, og Mønstrene ere sande Kunstværker. Ovenpaa Sarkofagens (Kabrens) plane Overflade findes et Par spidsbuede

Kortskitse over Ruinerne ved Konia Urgendtsch.

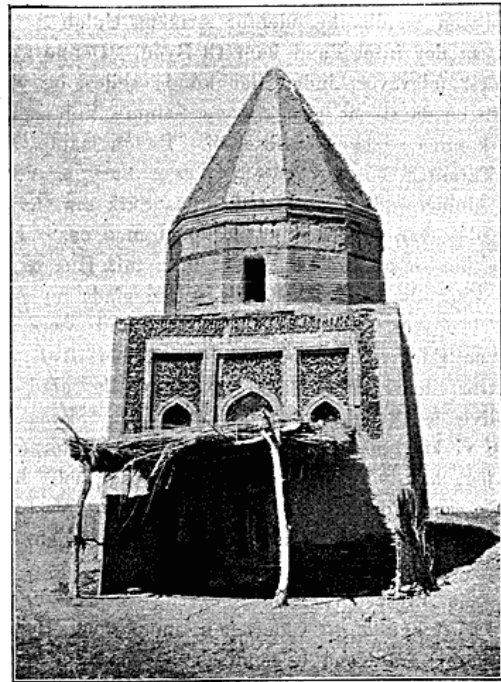
Forhøjninger. Ved Kabrens Hovedende staar noget, der ved første Øjekast ligner en Kakkellovn; det er en høj, firkantet Søjle af glasserede Sten, hvorunder Shah-i-Kabirs Hoved siges at ligge. Efter Scheikens Sigende skal Graven være c. 700 Aar gammel. Shah-i-Kabir blev halshugget af Kalmukkerne, og derfor hviler nu hans Hoved under denne Søjle. Dette turde dog rimeligvis være en Misforstaaelse af Scheikens. Paa Søjlen findes nemlig Indskrift, og det er formodentlig kun en finere udført Navnsten, der staar ved Kabrens Hovedende, som det endnu er Brug her hos

Kirgiserne. Vi fik kun Lov til at løfte Halvdelen af det guldbroderede Klæde, som ellers dækkede Graven, saa at vi kunde fotografere Mønstrene. Tamerlan (Amir temir) og hans berømte Raadgiver, Kalandaren Bahavadin, en af Bokharas og forevrigt hele Centralasiens berømteste Helgener, samt Mir-i-Kalul skulle have bygget denne Gumbas. Sherif bøjede sig i det Uendelige foran Graven, berørte Stenene med sine Hænder og trak sig i Skjægget. Han var henrykt over at have besøgt et saa helligt Sted og troede sig nu langt bedre end alle sine Landsmænd i Margelan, hvor han hørte hjemme. „Det er godt,“ sagde han, „at jeg nu er bekendt med denne store Helgen, thi naar jeg dør og bliver lagt i Jorden, har jeg Brug for hans Hjælp.“

Det næste store Rum, vi stødte paa, var Gumbasen Todeva Khan, en høj, sexkantet Bygning med Portal. Paa Toppen af Bygningens Hvælving staar endnu Rester af et lavt Taarn med mangelkantet Underbygning. Kun en Del af den med skinnende blaagrøn Glassur dækkede koniske Top staar endnu tilbage. Paa Portalen i Murens spidsbuede Nischer og paa Taarnet findes endnu smukke Rester af den mangefarvede Stenmosaik, men især er Bygningens indre Hvælving pragtfuld. Mosaiken staar her, som den var lavet igaar; saa godt som ikke et Stykke er faldet ud, og den smukke, geometriske Figur, som danner Hovedrammen for Mønstret, er opfyldt med stiliserede Blomster og Stjærner, der prange i rødbrune, hvide, gule, indigo, grønne og lysblaa, rene Farver og Forgyldning. Den skal være bygget af Khandatteren, Todeva Khan, som bestemte den til at rumme hendes jordiske Levninger.

Gaa vi videre, træffe vi paa den ca. 80 M. høje Minaret Sultan Mahommed, Karaschmischah, bygget af samme Art Mursten som Todeva Khan. Den staar nu alene ragende op over de øde Tomter, men har formodentlig tilhørt en Moské eller Medressé. Den har en flaskeformet Façon og løber op i en lang Spids. Af Murens Udseende at dømme tror jeg det sandsynligt, at der højt oppe har løbet en Svalegang rundt om Minareten, hvorfra Mollahens daglige Naamas har lydt ud over Staden. Toppen, der er falden ned, har formodentlig i Overensstemmelse med de andre Bygningsrester, været konisk og beklædt med glasserede Sten. Under det Sted, hvor Svalegangen synes at have været, løbe to Bælter med stiliserede, arabiske Bogstaver rundt om Taarnet. Efter Minareten kommer Gumbasen Scheik-i-Scharab, hvis koniske Taarn er beklædt med blaa, glasserede Sten, og som har de smalle, høje, spidsbuede Nischer i Muren, som minde

om gotisk Stil, uden at man kan tænke sig, at den har været influeret af denne. Derefter kommer Gumbasen Imaam-Fakir Ghaasé, en fuldstændig stereometrisk Figur, fornedet en Kubus, over den et tolvkantet Taarn, som krones af en tolvkantet Pyramide. Paa dens Nordside findes tre spidsbuede Nischer. De to Sidstnævntes Tage ere dækkede tildels med blaa Glassur. Tæt ude ved Resterne af den gamle Stadsmur, der er bygget op af Ler, og hvoraf der endnu kun staar enkelte Rester tilbage langs Amu Darjas gamle Løb, der endnu fører en Del Vand her, træffe vi Resterne af en Gumbas, en nogenlunde velholdt Porthvælving,

Imaan-Fakir Ghaasé.

prydet med Mosaik i hvid, gul, indigo og lysegrøn Farve. Paa begge Sider af Porten findes endnu Spor af Vindeltrapperne, som have ført op i de Minareter, der indrammede Porthvælvingen. Ca. 25 M. fra denne Ruin ligger endnu en Ruin af en Porthvælving, som formodentlig har tilhørt den samme Gumbas, og vest herfra i det Yderste af den store Plads ligger en stor Samling Lermure, Baagh-i-Karaschmischah (Karaschmischahs Haver). Rundt om i Tomterne finder man Rester af det gamle, cyanfarvede Glas, som man ogsaa den Dag i Dag finder i Ruinerne i Samarkand. En Udgravning af disse Ruiner vilde sikkert give inter-

essante Resultater; en Skam vil det være, hvis der intet gjøres for at bevare i det Mindste Hvælvingen i Todeva Khans Gumbas, Centralasiens smukkeste Skat. Alle de mange persiske Benævnelser, som her ere opramsede, de mange persiske Navne iblandt Befolkningen og overalt persisk Stilart i de glasserede Sten tyde paa, at det iranske Herredømme har strakt sig op til disse Egne og sandsynligvis i Mohammedan-ismens første Aarhundrede.

Da vi havde endt vore Arbejder i Kona Urgendtsch, hvilke her ikke kunne omtales nærmere, lejede vi en stor Kayk, som skulde bringe os igjennem den ca. 7 Mil lange Arik til Amu Darja, men uheldigvis lagde der sig en Sandbanke udenfor Arikens Udløb for Floden, saa der intet Vand kom til Byen. Denne skulde da først udgraves, inden der kunde sejles, og vi bestemte os da til at gaa tilbage samme Vej, som vi vare komne — over Chodscheli. Beyen laante os en lille Tarantas og to Arbaer til vor Fart og udtalte sig i blomstrende Ord efter Landets Skik om, hvilken Sorg det var for ham at skulle af med os. „Deres Besøg har bragt stor Ære over mig, mit Hus og hele Kona Urgendtsch og gjort mit Hjerte glad; nu er det dybt bedrøvet ved Eders Afrejse, Fred være med Eder og Eders;“ saaledes lod hans Læbers Tale, men jeg tror, hans Hjerte var overordentlig glad over at blive os kvit. I den Tid, vi vare i hans Hus, havde vi kun set ham et Par Gange, og for øvrigt tror jeg, han var en stor Fanatiker, der helst havde jaget os paa Porten, hvis han havde kunnet og turdet, men dertil er der intet at sige. Han gjorde sin Pligt og lod endda 12 bevæbnede Ryttere ride foran Vognene som Æreseskorte samt førerede os nogle Tæpper.

Da vi ankom til Chodscheli, meldte vor Darghan (Kaykfører) fra Kona Urgendtsch sig hos os. To Timer, efter at vi vare kjørte, var der kommet Vand i Ariken, og han var nu naaet omtrent til Chodscheli med sin Baad. Vi blev en Dag over hos Beyen i Chodscheli, forsynede os med Proviant af Høns, Ris og tørret Brød og gik d. 8. August op ad Amu Darjas Strøm sydpaa glade over nu i nogle Dage at være fri for Feberoaserne i det flade Land, som selv en halv Snæs Mil mod Vest kun ligger nogle Fod over Amus Overflade. Naar vi havde god Vind, gik det for et stort, firkantet Sejl, som ligner et Raasejl, der af Mangel paa saa civiliserede Ting som en Blok hales op i et Tov, der løber i en paa Mastens Top fastbunden Trækrog. Naar Vinden løjede af, blev vi trukne frem langs Bredden af 4—5 Mand, der i Takt med Tovet over Skuldrene snart traskede igjennem de høje

Rørskove, snart igjennem Kameltorn og Tamarisker, snart igjennem tætte Togaier, hvor Tovet hvert Øjeblik sad fast om et Træ, snart vadede ude i Dyndet i deres Pjalter, som kun sparsomt dækkede de solbrændte Legemer. Med Undtagelse af et lille Ophold i Byen Kiptjak, hvor vi indtog ny Forsyning af Høns, sejlede vi uafbrudt op langs Østbredden, hvor Kasakkerne bo i deres Jurter i den smalle Brømme af Poppelskove, som ligger imellem Floden og Ørkenen. Kasakkerne ere her uegentlig Nomader, idet de stadig eller i hvert Fald i længere Aarrækker bo paa samme Sted i deres Jurter baade Sommer og Vinter og dyrke Jorden som Agerbrugere. Vi gjorde ofte Holdt hos disse Eneboere for at faa af deres udmærkede Mælk til vore primitive Maaltider.

Lidt sydfor Bjærgene Sultan Baabaa besøgte vi ved Punktet Jambaak, der er opfyldt med lutter Kirgiserjurter, nogle store Ruiner af et Giaur Kala. Paa dettes Mure findes Lersøjler, som ikke ere ulig i Stilen de ægyptiske sydfor Kaïro, uden at jeg dog vil insinuere, at der skulde være nogensomhelst Forbindelse imellem dem. Oppe paa Sultan Baabaas Rygning ligger et Taarn, der rimeligvis har været et Slags Vagtaarn, hvorfra der kunde holdes Forbindelse imellem det her nævnte Giaur Kala og det nordligere liggende, som jeg omtalte under Udrejsen. Bjærgene Sultan Baabaa have altid været Tilflugtssted for Røverbander, der ofte have voldet de russiske Myndigheder Besvær. En Turkomanner (Yomut), Baabaa Gøklin, drev her sit Spil i mange Aar, inden det lykkedes Russerne at fange ham. Tilsidst maatte der udsendes ikke mindre end en Styrke paa to Kompagnier Fodfolk og et hundrede Kosakker for at paagribe ham. Den Dag i Dag hænder det af og til, at de Indfødte gribe aabenlyst til Vaaben imod det russiske Militær. Saaledes hændte det en Dag, fortalte Oberst *Galkin*, at Yomuterne fra deres Auler skød paa de russiske Poster, der under selve Soldaternes Øvelser bevogtede Manøvrepladsen. Den Slags smaa Skjærmydsler kunne selvfølgelig aldrig undgaas i et erobret Land, hvor Befolkningens barnlige Naivitet forbindes med den altid tilstedeværende Fanatisme.

Længere oppe ad Floden paa Østbredden omtrent overfor Hanki eller Hanka, som de Indfødte benævne den, passere vi en hel Fiskerkoloni, alle i Uniform, fra de smaa Drengene til de gamle, skjæggede Mænd. Det er de hertil deporterede, uralske Kosakker, der slaa sig ned her om Sommeren med deres lette, smaa Kayker med høje Stævne, som minde om de norske Baade. De lejre ved Bredden med deres Baade, Garn

og Moskitonet, sove om Natten paa et Stykke Filt og medbringe i Reglen, foruden deres primitive Kogeredskaber, kun et Helgenbillede, som de ophænge ved Hovedenden af deres Moskitonet. Den sidstnævnte Gjenstand har selv den fattigste Mand her. Uden dette vilde det være umuligt at opholde sig ved Amus Bredder i Sommernætterne. Saa snart den brændende Sol nærmer sig Nedgangen, og man glæder sig til den indtrædende Kølighed, har man disse smaa, pibende Uhyrer af Moskitoer paa Halsen. For at kunne drikke vor Aftente i Fred tændte vi store Baal af Tamarisker, der udbredte en ubehagelig Stank, men Stanken og Røgen ere for intet at regne imod Myggene.

D. 14. August gik vi ind igjennem en bred Arik til Byen Hanki, en, om man saa kan sige, lille hyggelig Havnestad, hvis Kanal, der beskygges af store Elme- og Piletræer, er fyldt med store Gemaer med de høje Stævne, som ere pyntede med Oxehaler. I Ariken bade de brune, usbekiske Børn, og under Træernes Skygge sidde Grupper af Indfødte og drikke deres grønne Te paa udbredte Rørmaatter. Her traf vi vor Darghan (Kaykfører), som havde sejlet os fra Tjardjui til Petro Alexandrowsk eller Dört gjul (4 Blomster), som Usbekerne kalde Byen. Vort store Gema laa nu som Vrag i Ariken, og den gamle, rare Muselmand sagde nu ganske oprigtigt: „Ja, jeg vidste nok, at kunde Gemaet holde til at sejle Dem til Dört gjul, saa vilde det i hvert Fald ikke due mere.“ Gemaerne, som de Indfødte lave, kunne i Reglen ikke holde mere end i ca. 5 Aar. Mærkeligt nok at disse Mennesker, der her i Aarhundreder have færdedes paa Floden, ikke have kunnet finde paa at forbedre deres Baadebyggeri. Men det er med Baadene som med alt Andet her i Asien. Man har drevet det til en temmelig høj Kultur indtil i det 13. Aarh.; nu er alt stagneret. Siden Tamerlans Tid er der ikke sket Fremskridt, og der vil sikkert heller ikke ske store Fremskridt for de Indfødtes Vedkommende. Med Tiden ville Russere og Fremmede bygge en ny Kultur paa denne Oldkultur, og Khaners, Emirers og Beyers Eflerkommere ville gaa omkring i de moderne Gader som Vandbærere og Frugtsælgere, men saa kommer maaske atter Vandbærernes og Frugtsælgerens Tid.

Hanki er en By af Størrelse som Kona Urgendtsch. Den ligger ca. 3 Km. sydfør Ariken og er omgivet af de frodigste Marker, hvor Durra, Luzerne, Sesam og Bomuld væsentlig dyrkes. Selve Byen er omgivet af høje Lermure med de her i Asien obligate, afrundede Bastioner. I den lille, smudsige Basar,

der er saa mørk, at man tror at færdes under Jorden, forhandles kun absolute Nødvendighedsgjenstande, saasom russiske Tøjer og de Indfødtes solidere Bomuldstøjer, Te, Tændstikker o. s. v. samt de smukke, krøllehaarede, sorte, brune og hvide Faareskind, som de Indfødte, der bestaa af Usbeger, benytte til deres høje Huer. Mange Blinde og Øjensyge ser man her, som overalt i Khiva, og en kvælende Stank staar inde i de lukkede Gader. En enkelt af de forviste Kosakker fra Petro Alexandrowsk ser man ride igjennem Basaren, ellers ser man her som allevegne i Khanatet næsten aldrig Russere. De Indfødte styre her sig selv, det vil sige regeres af deres Bey, som modtager sine Befalinger fra Khanen. De vide kun, at der eksisterer Russere og Musselmænd og saa disse Ferenghi, der ere noget for sig, men som de ogsaa tro staa paa en eller anden Maade under Rusland. I Byen findes ingensomhelst Seværdigheder. Udenfor Murene er der mange Grave, der her som oftest bygges i Form af ca. 1½ M. høje Bindingsværkhuse, der klines med Ler.

D. 15. August afgik vi fra Hanki over til Petro Alexandrowsk. Vi naaede først Bredden langt hen ad Aftenen og tog først Dagen efter ind til Byen, hvor der blev anvist os Bolig i Officerssobranjen. Vi forberedte os strax til en kort Udflygt til Byen Hazaraspe. Forinden vi om Eftermiddagen d. 17. August gik afsted, overværede vi en ganske interessant Scene, idet Oberst Galkin indbød os til at være til Stede, da de Indfødte overbragte ham deres Klager og Ansøgninger, netop som de vare vant til under deres egen Beys Regering. Obersten sad med sin tartarske Tolke i Skyggen af et stort Elmetræ og rundt omkring ham en malerisk Forsamling af forskellige Folketyper, store, stærke og røversk udseende Kirgiser fra Brøndene ved Tamdeh midt i Ørkenen Kizil-kum, hvor aldrig et civiliseret Menneske kommer. Disse vare nogle af Centralasiens værste Røvere, fortalte Obersten, og flere af dem, der her vare til Stede, havde adskillige Mord paa deres Samvittighed. En af disse Mordere havde just stjaalet 500 Faar paa bokharsk Territorium; nu kom han for at bevise sin Uskyldighed. Der var mødt Karakalpaker, Usbeker, Nogaier og en enkelt Tadsjik, af hvilke sidste der kun findes faa her i dette Terræn. De Fleste mødte med Klager over deres Koner eller over Fordelingen af Vandet til Markernes Overrisling. En klagede over, at hans Svigersøn havde bortført hans Kone, maaske et sjældnere Tilfælde. Alle afleverede de deres Sag med en Elegance i Henseende til flydende Foredrag og Gestus,

som om de havde været Advokater i lange Tider. Den usleste Lazon, som kun dækkes af de sparsomste Pjalter, kjender Formen saa godt som nogen europæisk Hofmand. Formen er for dem alt; om Indholdet er Løgn eller Sandhed, er en mindre væsentlig Sag.

Da denne Konference var overstaaet, læssede vi nogen Proviant og Bagage paa to Arbaer og gik selv i Oberstens Tarantas ned til Bredden efter forinden at have væltet med den to Gange. Herfra findes der regelmæssig Færgesfart over Floden til den sydvest herfor liggende By Hazaraspe. De Indfødte besørge her Færgesfarten i deres Kayker, saaledes som de have gjort det i gamle Dage, og Prisen for hver Mand er 6 khivinske Pul (= 6 Øre). Floden deler sig her i flere Arme. For bekvemmere at kunne transportere Bagagen over Øerne fra den ene Flodarm til den anden, hvor vi tre Gange maatte have ny Færge, læssede vi Arbaerne paalæssede paa Kayken med samt Hestene og kom mærkelig nok uden at vælte Kaykerne over alle Flodarme i den rivende Strøm uden andet Uheld end, at en af vore Heste faldt i Vandet, men blev fisket op igjen. Paa de skrumpende Arbaer, hvorpaa man i det uvejsomme Terræn har ondt ved at holde sig fast, fortsatte vi Turen igjennem høje Kamischtogaier (Rørskove) og endte nu ude paa de flade Tamariskstepper. Vore Kuske, der skulde agere Førere her, kjendte ikke Vejen, og vi endte tilsidst inde imellem et Virvar af Ariker, hvor vi hverken kunde komme frem eller tilbage. Af nogle Hyrder, som vi tilfældigvis traf paa, fik vi at vide, at vi vare kjørte i en aldeles forkert Retning. I Bælgmærke kjørte vi nu tilbage og kom ind paa de dyrkede Strækninger imellem de Indfødtes Lerhuse, hvor alle Porte vare stængede for de høje Mure. En Natteravn af en Usbeg, der nød Aftenen udenfor sit Hus, viste os hen til Distriktets Aksakal (Sognefoged), der blev en Del forbavset over at modtage Gjæster paa denne Tid af Døgnet. Vi gjorde ham imidlertid ikke anden Ulejlighed, end at vi tilbragte Natten under nogle Træer i Nærheden af hans Bolig.

Den næste Morgen tidlig sendte vi en Rytter til Beyen i Hazaraspe med et Anbefalingsbrev fra Oberst Galkin, hvilket skulde aabne os Indgang. Længe kjørte vi, heller ikke, før der ankom fire Ryttere fra Beyen, hvilke skulde agere Førere. Med disse foran og bagved vore Kærrer svingede vi igjennem Durra-, Ris-, Bomuld- og Sesammarker, igjennem de høje Lermure, en lille Bazar, hvor Usbejerne med gabende Munde stirrede paa de mærkelige Gjæster, igjennem en mørk

Port, hvis gamle Fæstningstaarne vare faldne ned. Herinde midt i Labyrinten blev vi modtagne af Byens Aksakal og Provinsens graaskjæggede Bey, Djimanius Dewaan. Beyen anviste os et Hus, som var holdt parat til os. Her var det gamle, bekjendte Festmaal-tid dækket for os: Pillaf og en Mængde Konfekt og Frugter. Den gamle Bey, der for 6 Maaneder siden havde faaet denne Provins af Khanens Naade, underholdt os lidt med at udspørge os om, hvad vi vilde, og hvorfra vi kom, og det forbavsede ham meget at høre, at alle Ferenghi ikke stod under en Ak-pascha, den hvide Fyrste, hvormed menes den russiske Kejser, men at der fandtes mange Riger foruden Rusland, Khiva, Bokhara, Kina og Persien. Da Beyen med Følge forlod os, sad vi nu, som om vi kunde have været i Khiva, i Kona Urgendtsch eller i en hvilken som helst anden khivinsk By. Alt er ens til de mindste Enkeltheder; et stort, tomt Rum, hvis Gulv var belagt med Tæpper; en Veranda, hvis Tag hvilede paa den slanke, udskaarne Træsøjle med Stenfundamentet og i et Hjørne af den lille Gaard de usbekiske Tjenere siddende paa Hug og stirrende uafadeligt paa os.

Hazaraspe (et persisk Ord, der betyder tusinde Heste) skal være en af Kharezms ældste Byer. Den har oprindeligt været meget lille, i det den gamle, ca. 10 M. høje Lermur med de halvrunde Bastioner kun er ca. 300 M. i Kvadrat. Ind i denne Fæstning fører kun en eneste Port, der før har været forsvaret af to store Taarne, hvis Toppe nu ere faldne ned. Den hedder Pascha Darvasa (Kongevejen). Paa den gamle Mur staa Resterne af et firkantet Taarn, som er bygget af Profeten Salomon, og her i dette Taarns Ruiner sover en vældig gammel Kæmpe (en Dew). Medens vi stod her i Taarnet, sad en Devannah (en Forrykt) og blæste i et Kohorn oppe paa Toppen af Lermurene. Snart efter saa vi ham ride omkring paa en lang Stok nede i Gaderne. Han bildte sig ind, at han var Khanen, der red igjennem Gaderne for at opmuntre sit Folk til Kamp, til hvilken han fra Murene havde givet Signal. Han er et Udtryk for Musselmændenes hele Syn paa Nutiden. De leve endnu i det 13. Aarhundrede og kunne slet ikke forstaa alt det, som pludselig vælter ind over dem. De betragte det, man kalder Civilisation, som et ondt Drømmesyn, der helst snarest maa forsvinde. „Hvad skal der blive af os stakkels Musselmænd, naar det virkelig er, som Du fortæller, at der findes saa mange Ferenghier rundt om os med alle disse Indretninger, som vi slet ikke kunne fatte,“ sagde en Dag en gammel Mollah til mig. „Nu har der for nogen Tid siden været en

russisk Officer i Khiva og noteret alt, hvad der findes af Mennesker, Korn og Kvæg, og nu komme I og skrive ogsaa op her. Snart kommer Russerne og maaske ogsaa Ferenghierne og tage alt fra os. I mine unge Dage havde vi Kanoner paa alle vore Volde og mange Bøsser; dem har Russerne slaaet itu alle sammen.“ Den gamle Mand satte et højt ynkeligt Ansigt op, saa jeg maatte trøste ham med, at det Hele vilde gaa udmærket, naar Musselmændene kun forholdt sig rolige.

Indenfor Murene ved Siden af Salomons Taarn ligge Ruinerne af et fordums Palæ, prydet med glaserede Sten i blaa og hvide, persiske Mønstre. Her residerede Beyen Ramankul Inaak for ca. 40 Aar siden som Enehersker i Provinsen, da Turkomannerne havde dræbt hans Herre, Mahommad Bahadur Amin Khan. Ramankul (Inaak er en høj Embedsgrad) boede her om Vinteren; om Sommeren boede han i et udstrakt Lerpalæ, som nu ligeledes staar i Ruiner, nogle hundrede Meter udenfor Byen. Under Mahommad Baha-

dur Amin Khans Regering blev Hazaraspe udvidet til mere end det Dobbelte, som nu ogsaa er omgivet af Mure, der ere byggede sammen med den gamle Mur, saa det ser ud, som om Byen ved en Tværmur var delt i to Dele. Fra Murene har man en af de smukkeste Udsigter, man overhovedet finder her i Asien. Byen ligger imellem en Samling af Sumpe eller smaa Søer med siv- og rørbevødede Bredder, hvor Myriader af Stytløbere færdes sammen med Ænder og Turner. Terrænet er tæt bebygget, det ene Løhus klinet op ad det andet, og Grupper af disse smaa Hytter og store, med høje Lømure omgivne Gaarde ligge omkring paa smaa Holme, Tanger og Tunger i Sumpene.

Da vi d. 21. August havde endt vore Undersøgelser i Hazaraspe, tog vi herfra atter over til Petro Alexandrowsk, hvortil den lille, russiske Militærdamper var ankommen, og med denne naaede vi d. 31. August Tjardjui efter ni Dages Sejlads mod Strømmen. Expeditionen gik derefter til Persien.¹⁾

Plan for den østgrønlandske Expedition.

Ved Premierløjtnant i Flaaden G. Amtrup.

Den forestaaende, østgrønlandske Expedition i Aaret 1900 danner en Fortsættelse af den østgrønlandske Expedition 1898—99¹⁾. Ligesom denne bekostes den af „Carlsbergfondet“, hvis Bestyrelse bestaar af Professorerne P. E. Holm, Formand, S. M. Jørgensen, J. L. Ussing, J. E. B. Warming og C. Christiansen og udsendes af „Kommissionen for Ledelsen af de geologiske og geografiske Undersøgelser i Grønland“, der bestaar af Søofficererne, Kontreadmiral C. F. Wandel, Formand, Kommandør G. F. Holm og Geologen Dr. phil. K. I. V. Steenstrup.

Expeditionens Ojemed er:

1. Undersøgelse af Kyststrækningen mellem Kap Brewster (70° 10' N. Br.) og Agga's Ø (67° 22' N. Br.), hvilken Strækning endnu aldrig har været betraadt af nogen Europæer.
2. Naturvidenskabelige Undersøgelser i Egnene omkring Scoresby Sund og Fjordene her nord for samt

3. Naturvidenskabelige Undersøgelser i Angmagsalik Distriktet.

Disse Opgaver skulle løses dels gennem en Skibs-expedition, dels gennem en Kystexpedition af lignende Art som Expeditionen 1898—99.

Takket være „Carlsbergfondets“ og „Kommissionen“s Velvilje har Expeditionen faaet sit eget Skib idet Ishavsfartøjet „Antarctic“ er blevet købt. Skibet er vel kendt fra de to svenske Expeditioner til Spitsbergen 1898 og til Grønlands Østkyst 1899, der begge udførtes under Ledelse af Professor A. G. Nathorst, og af hvilke den sidste havde til Hensigt at eftersøge *Andrée*.

„Antarctic“ er oprindeligt bygget til Sælfangst i 1871. Som alle Sælfangerskibe er den meget stærkt fortømt og forsynet med Ishud. Skibet er barkrigget og har en tobladet Hjælpekruer, der i stille Vejr kan give Skibet en Hastighed af 6 Knob. Fra de svenske Expeditioner er Skibet fuldstændig indrettet til at huse de mange Mennesker, som den forestaaende Expedition skal tælle. Foruden Rum til Skibsmandskabet

¹⁾ „Geografisk Tidsskrift“, 15. Bd. Hefte III—IV.

¹⁾ Hermed et Kort.